

Subsidieregeling Landschaps- elementen Noord-Holland: resultaten 2004-2006 en vooruitblik

Notitie in opdracht van Landschap Noord-Holland

Paul Terwan

onderzoek & advies

Subsidieregeling Landschaps- elementen Noord-Holland: resultaten 2004-2006 en vooruitblik

Notitie in opdracht van Landschap Noord-Holland

P. Terwan

Paul Terwan onderzoek & advies
Utrecht, januari 2007

© Overname van delen van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

Foto's: Landschap Noord-Holland

Inhoud

1. Inleiding	1
2. De regeling: doelen en prioriteiten in de verslagperiode	3
2.1 De mogelijkheden van de regeling in kort bestek	3
2.2 De prioriteiten in de verslagperiode	3
3. De resultaten 2004-2006 in feiten en cijfers	5
3.1 Beschikkingen en bedragen	5
3.2 Karakter van de gehonoreerde aanvragen	5
3.3 Regionale spreiding	10
3.4 Aanvragen voor advisering, scholing, begeleiding etc.	11
3.5 Afwijkingen van de normbedragen	12
3.6 Medefinanciering	12
3.7 Resultaten van de controles	12
3.8 Karakter van de afgewezen aanvragen	14
3.9 Vergelijking met eerdere jaren	14
4. Doelmatigheid van de regeling	16
4.1 Voldoet de regeling aan de provinciale verwachtingen?	16
4.2 Promotie, werving een aanvraagprocedure	18
4.3 Voldoen de regelingsvoorwaarden?	19
4.4 Uitvoeringsaspecten	21
5. Toekomst van de regeling	24
5.1 Voortzetting en verbeteringen op korte termijn	24
5.2 Mogelijke verbeteringen op langere termijn	25
6. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	27
Bronnen	31
Bijlagen	
1. Karakteristieke elementen per regio en criteria voor prioriteitstelling van aanvragen	33
2. Beschikkingen particulieren en belangenorganisaties uitgesplitst	34
3. Geografische spreiding van gehonoreerde aanvragen	44
4. Resultaten enquête particulieren	47

1 Inleiding

De provincie Noord-Holland heeft in 2000 besloten om budget beschikbaar te stellen voor een bijdrageregeling voor landschapselementen. Nadat in 2001 met succes een proefproject was uitgevoerd in Noord-Holland Midden, hebben Gedeputeerde Staten medio 2002 de *Deelverordening Landschapselementen Noord-Holland 2002* vastgesteld. Op basis van deze verordening kunnen subsidieaanvragen worden ingediend voor aanleg, herstel, achterstallig onderhoud en ‘aanloopbeheer’ van landschapselementen. Ook is subsidie mogelijk voor activiteiten als scholing, planvorming en coördinatie. Landschap Noord-Holland voert de regeling uit in opdracht van de provincie.

Anders dan in andere provincies is de regeling een *tender*: particulieren en belangenorganisaties (zoals agrarische natuurverenigingen) kunnen tweemaal per jaar een aanvraag indienen die wordt getoetst op zijn bijdrage aan de provinciale beleidsdoelen. Hiervoor is een onafhankelijke toetsingscommissie in het leven geroepen. Het Landschap formuleert elk jaar in samenspraak met de provincie een aantal regionale en/of inhoudelijke speerpunten.

In 2002 gold de *Deelverordening* nog voor één jaar en is de openstelling apart geëvalueerd. In het collegeprogramma 2003-2007 is opgenomen dat de regeling tot het einde van de collegeperiode zal worden voortgezet. Ook de twee openstellingen in 2003 zijn destijds apart geëvalueerd. De positieve resultaten hebben geresulteerd in een unaniem besluit van de Statencommissie om de regeling met vier jaar te verlengen. Omdat nu het einde van de collegeperiode nadert en er moet worden besloten over de voortzetting van de regeling, heeft Landschap Noord-Holland aan *Paul Terwan onderzoek & advies* gevraagd een voortgangsrapportage over de periode 2004 tot en met 2006 op te stellen.

Onderzoeksvragen

In overleg met Landschap Noord-Holland en mede op verzoek van de toetsingscommissie is een selectie van onderwerpen gemaakt die in de rapportage aan bod zullen komen:

1. Effecten van de regeling in termen van:
  - deelname. Wordt het budget elk jaar opgebruikt? Welke deelnemers worden bereikt? Nemen elke keer weer nieuwe aanvragers deel? Zijn de deelnemers tevreden over de regeling?
  - effecten op het landschap. Om hoeveel en welke elementen gaat het? Worden de toegekende projecten op de beoogde wijze uitgevoerd? In welke mate dragen de gehonoreerde projecten bij aan de provinciale doelen?
  - bevordering van de kwaliteit van het uitgevoerde werk door planvorming, scholing, begeleiding en coördinatie. Welke activiteiten zijn op dit vlak ondernomen?
  - aanjaging en uitstraling. Hierbij gaat het om zowel de voorbeeldwerking naar de omgeving als om de financiële uitstraling (verkregen van medefinanciering);

Deze elementen zullen tezamen een beeld geven van de meerwaarde van de regeling.

2. Uitvoeringsefficiëntie van de regeling. Meer specifiek:
  - functioneert de mandatering door de provincie aan Landschap Noord-Holland naar tevredenheid?
  - zijn de uitvoeringskosten van de regeling redelijk?
3. De toekomst van de regeling. Hierbij gaat het om vragen als:
  - is het zinvol om de regeling voort te zetten? Zo ja, in welke vorm?
  - hoe kan de relatie met de regelingen van het Programma Beheer en met de catalogus groenblauwe diensten worden geoptimaliseerd?

Werkwijze

Deze notitie is gebaseerd op:

- uitgebreid cijfermateriaal van Landschap Noord-Holland over de resultaten van de regeling en over de uitvoeringsuren en -kosten (aangeleverd door Filippien Koornneef en Arthur Schaafsma);
- informatie van het Landschap over de resultaten van de terugmeldingen en controle van de beschikkingen (Aart Lodder);
- een schriftelijke enquête onder een groot aantal deelnemers: alle belangenorganisaties en 50% van de particulieren waarvan in de verslagperiode een aanvraag was goedgekeurd. De enquête had een respons van 55%;
- aanvullende telefonische interviews, vooral met belangenorganisaties (incl. degene die in de verslagperiode géén aanvraag hebben ingediend): De Lieuw, Texel (Ineke Hin), De Frisse Wind, Kop van NH (Oda Bögels), De Rotgans, Wieringen (Marco van der Lee), West-Friesland (Marco van der Lee), Tussen IJ en Dijken, Zaanstreek / Eilandspolder (Ineke Bijman), Waterland (Froukje Resius), Werkgroep Beemsterlandschap van de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster (Maud Maartens), De Amstel, Amstelland (Peter de Nooy), Vechtvallei, Vechtstreek (Cornelis van Diest)
- interviews met betrokken beleidsmakers (Nico Jonker, provincie Noord-Holland) en bestuurders (P. Poelmann, gedeputeerde Noord-Holland, en B. Blonk, wethouder gemeente Zijpe);
- een brainstorm over de toekomst van de regeling met Gerrit Branderhorst, Dirk Tanger, Filippien Koornneef en Arthur Schaafsma, allen van Landschap Noord-Holland.

Hun allen is dank verschuldigd voor de constructieve bijdragen. Daarnaast hebben de genoemde medewerkers van het Landschap en de leden van de toetsingscommissie van de regeling waardevol commentaar geleverd op een eerdere versie van de rapportage.

Leeswijzer

Hierna (hoofdstuk 2) beschrijven we eerst kort de opzet van de regeling. In hoofdstuk 3 presenteren we de cijfermatige resultaten van de openstelling. In hoofdstuk 4 bespreken we de meer kwalitatieve onderzoeksvragen. Hoofdstuk 5 bevat ideeën voor de toekomstige vorm en uitvoering van de regeling. We besluiten in hoofdstuk 6 met conclusies en aanbevelingen voor de toekomst van de regeling.

2 De regeling: doelen en prioriteiten in de verslagperiode

2.1 De mogelijkheden van de regeling in kort bestek

Hierna schetsen we kort de opzet van de regeling. Voor meer informatie hierover verwijzen we naar het informatiemateriaal dat over de regeling beschikbaar is op de websites van provincie en Landschap Noord-Holland.

- de regeling is een zogeheten *tender*regeling: verschillende partijen kunnen inschrijven, de aanvragen worden beoordeeld op kwaliteit en kosteneffectiviteit;
- de regeling staat open voor zowel belangenorganisaties (bijv. agrarische natuurverenigingen, knotgroepen etc.) als particulieren. De laatsten (zowel agrariërs als burgers) kunnen individueel of collectief aanvragen;
- de provincie heeft de uitvoering van de regeling gemandateerd aan Landschap Noord-Holland, maar doet sinds 2005 de uitbetaling weer zelf (op basis van opgaven van het Landschap);
- er is een breed scala aan kenmerkende natuur- en landschapselementen subsidiabel (zie bijlage 1). Daarnaast kunnen aanvragers voorstellen doen voor andere elementen, mits die kenmerkend zijn voor een bepaalde regio;
- de regeling heeft vooral een aanjaagfunctie en is niet bedoeld om tot in lengte van jaren beheerskosten te subsidiëren. Daarom worden primair aanleg, herstel en achterstallig onderhoud (eenmalig) gesubsidieerd. Niettemin kan voor aangelegde of opgeknapte elementen tijdelijk (maximaal drie jaar) ook beheerssubsidie worden toegekend;
- naast algemene deelnamecriteria kent de regeling een set beoordelingscriteria op basis waarvan de rangorde van honorering wordt bepaald. De criteria staan beschreven in bijlage 1. Gedeputeerde Staten laten zich bij de beoordeling adviseren door een onafhankelijke toetsingscommissie. Landschap Noord-Holland voert hiervan het secretariaat en legt de commissie een pre-advies voor;
- de hoogte van de subsidie bedraagt in beginsel 50% van de genormeerde uitvoeringskosten en bedraagt minimaal €50,- en maximaal €20.000,-. Mits goed beargumenteerd, kan van de normkosten worden afgeweken;
- er is ook subsidie mogelijk (tot 100%) voor ondersteunende activiteiten: planvorming, advisering, scholing, communicatie, begeleiding en coördinatie;
- voor de verschillende groepen deelnemers zijn verschillende typen aanvraagformulieren ontwikkeld. Hierop kan de aanvrager zelf motiveren waarom zijn aanvraag bijdraagt aan de provinciale landschapsdoelen;
- in de verslagperiode was voor honorering van aanvragen jaarlijks een bedrag beschikbaar van ca €320.000,-. Daar bovenop komen de uitvoeringskosten van het Landschap (tot een totaal van ca 4 ton per jaar).

2.2 De prioriteiten in de verslagperiode

De provincie stelt jaarlijks – in overleg met het Landschap – subsidieprioriteiten vast. Uit de lijst met subsidiabele elementen kiest zij er enkele die met voorrang worden gesubsidieerd en waarop de werving zich dat jaar met name richt. In de verslagperiode waren de prioriteiten als volgt:

Speerpunten 2004

- herstel van iepenbeplantingen (nieuwe beplantingen neerzetten waar zieke iepen hebben gestaan);
- herstel van hakhoutbosjes;
- kleinschalige ecologische verbindingen, zoals rietkragen, moerasstroken, hagen en houtwallen.

Speerpunten 2005

- duinrellen, duinwateren;
- herstel van iepenbeplantingen.

Speerpunten 2006

- herstel van iepenbeplantingen;
- duinrellen en duinwateren;
- omvormen van particuliere bosjes in en langs weidevogelreservaten in Laag Holland.

3 De resultaten 2004-2006 in feiten en cijfers

3.1 Beschikkingen en bedragen

Over de drie verslagjaren zijn er in totaal 294 aanvragen binnengekomen. Hiervan zijn er 248 (84%) gehonoreerd (tabel 1). Hiervan waren er:

- 229 van particulieren. Hieronder zijn enkele collectieve aanvragen (gezamenlijk ingediende aanvragen van diverse particulieren);
- 20 van belangenorganisaties (vooral agrarische natuurverenigingen).

De ingediende aanvragen besloegen een bedrag van €1.085.708,-; de gehonoreerde een bedrag van €966.548,-. Hiervan ging 62% naar particuliere aanvragen en 38% naar belangenorganisaties. De particuliere aanvragen zijn gemiddeld ca €2.600,- groot, die van belangenorganisaties ruim €18.000,- (bijna het subsidieplafond). Niet zelden dienen belangenorganisaties vanwege het subsidieplafond meer aanvragen tegelijk in.

Er zijn in totaal 45 aanvragen afgewezen voor een bedrag van €127.500,-. De afwijzingen waren in 28 gevallen (bijna €46.000,-) gebaseerd op inhoudelijke gronden en 17 maal (bijna €82.000,-) op budgettaire gronden.

Conclusies

- *de animo voor de regeling is onverminderd groot en groeit zelfs. Niet in aantallen aanvragen (die zijn ten opzichte van 2003 wat gedaald), maar wel in financiële belangstelling: vanaf 2004 zijn aanvragen om budgettaire redenen afgewezen, en dat aantal stijgt met de jaren;*
- *de financiële omvang van de aanvragen neemt met de jaren toe, zowel bij particulieren als bij belangengroepen;*
- *het aantal aanvragen en het budgetbeslag van belangengroepen neemt met de jaren af: in 2006 ging het om slechts 4 aanvragen en 20% van het budget. Dat komt ook doordat belangenorganisaties vaak meerdere jaren 'teren' op één aanvraag.*

3.2 Karakter van de gehonoreerde aanvragen

Hoe zijn de gehonoreerde aanvragen gespreid over de verschillende subsidiabele landschapselementen? En hoe is de verdeling tussen particulieren en belangenorganisaties?

In deze paragraaf typeren we de gehonoreerde aanvragen. Het cijfermateriaal over de drie verslagjaren is samengevat in tabel 2. Bijlage 2 bevat het cijfermateriaal per jaar, uitgesplitst naar particulieren en belangenorganisaties.

Tabel 1. Aanvragen en beschikkingen 2004 - 2006 (bedragen in €)

	2004		2005		2006		Totaal 2004-2006	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag	aantal	bedrag	aantal	bedrag
totaal aantal aanvragen	82	347.799	107	355.767	105	382.142	294	1.085.708
aantal gehonoreerde aanvragen	67	319.431	101	327.167	80	319.950	248	966.548
- particulieren	57	130.593	95	216.926	77	255.701	229	603.220
- belangenorganisaties	10	188.838	6	110.241	4	64.246	20	363.325
gemiddeld bedrag per beschikking	n.v.t.	4.768	n.v.t.	3.239	n.v.t.	3.999	n.v.t.	3.897
- particulieren	n.v.t.	2.291	n.v.t.	1.707	n.v.t.	3.321	n.v.t.	2.634
- belangenorganisaties	n.v.t.	18.884	n.v.t.	18.374	n.v.t.	16.062	n.v.t.	18.166
aantal afgewezen aanvragen	15	28.367	6	36.939	24	62.192	45	127.498
- op inhoudelijke gronden	9	4.790	2	10.000	17	30.977	28	45.767
- op budgettaire gronden	6	23.577	4	26.939	7	31.215	17	81.731

Aantallen en oppervlakten

De gehonoreerde aanvragen hadden betrekking op de volgende soorten en aantallen (c.q. lengten, oppervlakten) landschapselementen (zie ook tabel 2):

- ruim 7.000 afzonderlijke bomen (knotbomen, hoogstamfruitbomen, leibomen, laanbomen etc.);
- ruim 35 km lijnvormige elementen, waarvan ruim 16 km houtige beplanting, 3 km oevers en bijna 6 km tuinwal;
- ruim 40 hectare ‘vlakdekkende’ elementen, waarvan bijna 29 ha houtige elementen, ruim 7,5 ha waterige en moerassige elementen en ruim 4 ha hooiland.

De hoeveelheid ‘overige’ (niet nader gedefinieerde) elementen is aanzienlijk – zie later.

Er is in drie jaar tijd werk verricht aan 1.147 elementen: 840 in de sfeer van houtopstanden, 170 in de sfeer van water en moeras, en 137 overige elementen. Deze elementen zijn verdeeld over 248 aanvragen. Dat wil zeggen dat er gemiddeld 4,5 element per aanvrager onder handen wordt genomen.

Tabel 2. Karakter van het totaal aan gehonoreerde aanvragen 2004 - 2006

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	79	2.669 st.	6.271	18.127	1.953	26.351	3
- hoogstamfruitbomen	133	2.590 st.	47.142	32.146	7.909	87.194	11
- leibomen	24	253 st.	7.471	1.405	2.734	11.609	1
- laanbomen/solit. bomen	113	1.362 st.	29.358	671	566	30.594	4
- elzensingel	56	6.667 m	6.691	7.454	456	14.601	2
- windsingel, houtwal	211	233.596 m ²	30.317	70.561	12.561	113.439	15
- scheerhaag	115	8.362 m	18.938	754	5.924	25.614	3
- struweelhaag	22	1.209 m	2.442	241	551	3.234	0,5
- hakhout	43	55.325 m ²	2.637	38.681	407	41.725	5
- jonge beplanting	7	732 st./m ²	0	0	40	40	0,01
- rooien oude beplanting	37	21.049 st/m ²	35.204	0	0	35.204	5
Totaal houtopstanden	840	n.v.t.	186.468	170.040	33.101	389.606	50
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	54	25.989 m ²	48.934	9.006	7.273	65.213	8
- natuurlijke oeverbesch.	23	2.854 m	30.374	0	0	30.374	4
- poel	38	27.851 m ²	38.368	18.638	7.935	64.941	8
- rietland, rietkraag	30	15.620 m ²	10.591	1.404	2.340	14.334	2
- terrastalud, plasberm	22	6.780 m ²	14.473	926	936	16.335	2
- moeras	3	645 m ²	1.395	0	12	1.407	0,2
Totaal water en moeras	170	n.v.t.	144.135	29.974	18.496	192.604	25
C. Overige							
- tuinwallen	14	5.831 m	102.311	1.980	7.030	111.321	14
- hooiland	13	41.315 m ²	400	2.174	3.146	5.719	1
- plaatsen raster	34	10.170 m	28.618	0	0	28.618	4
- overig (niet gedefin.)	76	29.020 st/m ²	49.214	750	3.269	53.233	7
Totaal overige	137	n.v.t.	180.543	4.904	13.445	198.892	25
Totaal-generaal	1.147	7.072 st 35.093 m 408.822 m²*	511.144 65%	204.914 26%	65.041 8%	781.101 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Typen elementen

Kijken we in meer detail naar de gehonoreerde aanvragen, dan zien we het volgende beeld (tabel 2):

- precies de helft van het toegekende budget is besteed aan maatregelen in de categorie houtopstanden, een kwart aan ‘water en moeras’ en een kwart aan overige elementen, met een sterk accent op tuinwallen (14%) en overige, niet-gedefinieerde elementen (7%);
- in de categorie houtopstanden spannen de kroon: windsingels en houtwallen (ruim 23 ha en 15% van het totale budget) en hoogstamfruit (bijna 2.600 bomen, goed voor 11% van het totale budget);
- in de categorie ‘water en moeras’ gaat het meeste geld (*ex aequo* 8% van het totaal) naar duinrellen, sjanen en sloten en naar poelen.

Samengevat is de bestedingen-top-3: windsingels/houtwallen (15%), tuinwallen (14%) en hoogstamfruit (11%). De top-3 is mede te verklaren uit het houtwallenproject in de gemeente Zijpe (3 collectieve aanvragen) en de achtereenvolgende grote aanvragen voor tuinwallen van agrarische natuurvereniging De Lieuw (Texel).

Relatief slecht vertegenwoordigd zijn leibomen, elzensingels, struweelhagen, rietlanden en -kragen en terrastaluds. Bij leibomen is dit verklaarbaar uit de strikte criteria: omdat het aanplanten van leibomen enigszins een modegril is, wordt dit alleen gesubsidieerd bij historische boerderijen. De verklaring bij rietland en rietzomen is dat deze elementen vaak buiten het erf zijn gelegen en dan veelal via het Programma Beheer kunnen worden gesubsidieerd.

De relatief grote post niet nader gedefinieerde ‘overige elementen’ blijkt bij handmatig naspeurwerk te bestaan uit:

- sierbeplanting, (boeren)tuinen;
- ontsluiting, bebording etc.;
- bloemrijk dijkprofiel;
- bloemrijke akker;
- landhekken.

Typen maatregelen

Hoe wordt het geld verdeeld tussen aanleg/herstel, achterstallig onderhoud en aanloopbeheer? Van het totaal bestede budget is tweederde bestemd voor aanleg en herstel, 26% voor achterstallig onderhoud en 8% voor aanloopbeheer. Binnen de categorieën ligt dat verschillend:

- bij de houtopstanden wordt relatief veel geld (44%) besteed aan achterstallig onderhoud;
- bij ‘water en moeras’ en de categorie ‘overig’ (o.a. tuinwallen) ligt het accent sterk (75% resp. 91%) op aanleg.

Verschillen tussen particulieren en belangenorganisaties

Er zijn enkele opvallende verschillen tussen de particuliere beschikkingen en die van belangenorganisaties (zie ook de tabellen in bijlage 2):

- bij de particuliere aanvragen gaat – behalve in 2006 – veel geld naar de categorie houtopstanden (m.n. windsingel en houtwal), bij de belangenorganisaties ligt een accent op tuinwallen (behalve in 2006) en in 2005 ook op duinrel, sjaan en sloot;

- bij de particulieren ligt een zwaarder accent op achterstallig onderhoud, bij de belangenorganisaties op aanleg en herstel.

Verschillen tussen de jaren

Er zijn enkele opmerkelijke verschillen tussen de jaren (zie bijlage 2):

- in 2004 ligt er een relatief zwaar accent op aanleg en herstel;
- de aanvragen voor hoogstamfruit nemen toe (van 7 tot 17% van het budget);
- de belangstelling voor duinrel, sjaan en sloot fluctueert sterk door de jaren;
- in 2006 zijn er relatief weinig aanvragen door belangenorganisaties gedaan en ontbreken bijgevolg tuinwallen geheel. Hierbij moet worden vermeld dat een aanvraag van Texel wel is verstuurd, maar niet is aangekomen.

Zijn de jaarlijkse prioriteiten gerealiseerd?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zijn de aanvragen op twee onderdelen (iepenbeplantingen en rooien van bosjes in Laag Holland) apart geanalyseerd, omdat deze speerpunten niet 1:1 overeenkomen met de typen elementen in de standaardoverzichten.

Om te beoordelen of een speerpunt wel of niet is gerealiseerd, kijken we naar de betrokken oppervlakte (is die redelijk substantieel?) en naar het aandeel van het speerpunt in het jaarlijks gehonoreerde budget (veel is > 5%). Het beeld wordt dan als volgt:

2004

- iepenbeplantingen^{*}: het ging hier in 2004 om 22.700 m² en 24 solitaire bomen, corresponderend met 6% van het totale budget. Dat is een redelijk succes;
- herstel hakhoutbosjes: dit speerpunt is (met 13.320 m² en 3% van het totale budget) niet goed gerealiseerd;
- kleinschalige ecologische verbindingen: voor de elementen rietkragen (0,5%), moerasstroken (0%) en hagen (3%) is het speerpunt niet gerealiseerd, voor houtwallen (16%) wel.

2005

- duinrellen, duinwateren: met bijna 10.000 m² en 13% van het totale budget is dit speerpunt goed gerealiseerd;
- iepenbeplantingen: met 12.430 m², 22 solitaire bomen en 4% van het totale budget is dit speerpunt niet goed (of althans veel minder goed dan in 2004) gerealiseerd..

2006

- iepenbeplantingen: met 92.330 m², 347 solitaire bomen en 11% van het bestede budget is dit speerpunt dit jaar bijzonder goed gerealiseerd;
- duinrellen en duinwateren: met ruim 12.000 m² en 10% van het totale budget is dit speerpunt opnieuw goed gerealiseerd;
- omvormen bosjes Laag Holland: hieraan is 9% van het totale budget besteed. Daarmee lijkt het speerpunt goed gerealiseerd.

---

^{*} het ging hierbij om het verwijderen van zieke iepen uit windsingels en vervanging door andersoortige beplanting. Bij iepen op beeldbepalende plaatsen (solitaire bomen of laanbomen) waren de iepen veelal reeds verwijderd door gemeente of provincie en konden deelnemers kiezen tussen vervanging door gezonde iepen of door andere boomsoorten

Conclusies

- de helft van de bestedingen gaat naar de categorie 'houtopstanden', een kwart naar 'water en moeras' en een kwart naar overige elementen (o.a. tuinwallen);
- de absolute bestedingen-top-drie is door de jaren heen redelijk constant: windsingels / houtwallen, tuinwallen en hoogstamfruit;
- relatief slecht vertegenwoordigd zijn leibomen, elzensingels, struweelhagen, rietlanden / rietkragen en terrastaluds;
- in totaal gaat tweederde van het geld naar aanleg en herstel, een kwart naar achterstallig onderhoud en 8% naar aanloopbeheer. Daarmee wordt uitstekend recht gedaan aan het beoogde karakter van de regeling (aanjaagfunctie);
- in de categorie houtopstanden gaat relatief veel geld naar achterstallig onderhoud, in 'water en moeras' relatief veel naar aanleg en herstel. Belangengroepen vragen vooral veel aanleg- en herstelwerkzaamheden aan;
- op een enkele uitzondering na komen de jaarlijkse speerpunten goed uit de verf in de gerealiseerde aanvragen.

3.3 Regionale spreiding

De regionale spreiding naar landschapstype en regio is beschreven in tabel 3. Daarnaast bevat bijlage 3 kaarten van de jaarlijks gehonoreerde aanvragen.

Tabel 3. Regionale spreiding van de beschikkingen (naar provinciale landschapstypen en regio's)

landschapstype	aandeel in totale beschikte bedrag (%)			
	2004	2005	2006	totaal
jonge droogmakerijen	0,3	0,2	8	3
oude droogmakerijen	16	10	19	15
veengebied	9	7	28	15
Vechtlandschap	1	0	0	0,4
kustzone	6	20	26	17
keileemgebied	43	32	0,01	25
oude zeekleigebied	12	15	14	14
aandijkngen	12	15	5	11
Gooise stuwwal	0	0,5	0	0,2
totaal	100	100	100	100
regio				
Amstelland	5	0,3	3	3
Gooi- en Vechtstreek	1	2	4	2
Haarlemmermeer	0,3	0,1	8	3
Kennemerland	5	20	8	11
Kop van Noord-Holland	19	22	7	16
Laag Holland*	10	14	35	20
Texel	40	27	19	29
West-Friesland	15	15	17	16
Overig**	4	1	1	2
	100	100	100	100

* In 2004 en 2005 Noord-Holland Midden, vanaf 2006 incl. overige delen Laag Holland

** bijv. stedelijke randzones bij Amsterdam en/of Alkmaar

Kijken we naar de landschapstypen die de provincie onderscheidt, dan is het keileemgebied koploper met een kwart van het budget. Dit wordt veroorzaakt door enkele omvangrijke aanvragen van de agrarische natuurvereniging op Texel (tuinwallen). Daarna volgen met ongeveer gelijke percentages (11-17%) de kustzone, de oude droogmakerijen, het veengebied, het zeekeleigebied en de aandijkingen. Relatief slecht vertegenwoordigd zijn de jonge droogmakerijen, het Vechtlandschap en de Gooise stuwwal.

Kijken we naar de Noord-Hollandse regio's, dan zien we bovenstaand beeld bevestigd: koploper is Texel (29%), gevolgd door Noord-Holland Midden / Laag Holland (20%), West-Friesland en de Kop (elk 16%) en Kennemerland (11%). In de achterhoede (3% en minder) treffen we aan de Haarlemmermeer, Amstelland en Gooi en Vechtstreek.

Conclusies

- er ligt een sterk deelnameaccent op Texel en in Laag Holland. Deze gebieden worden gevolgd door de Kop en West-Friesland;
- weinig tot zeer weinig deelname is er in het Gooi en de Vechtstreek, Amstelland en de Haarlemmermeer.

3.4 Aanvragen voor advisering, scholing, communicatie etc.

Er is opnieuw een groot beroep gedaan op de beschikbare subsidie voor begeleidende activiteiten: advisering, scholing, communicatie, administratie en coördinatie. De hiervoor beschikte bedragen schommelen rond €60.000,- per jaar, waarvan 70% wordt besteed aan advisering en scholing (tabel 4).

Tabel 4. Aanvragen voor andere onderdelen van de regeling

	gemeoid budget (€) en aandeel van de verschillende posten			
	2004	2005	2006	totaal
Aantal aanvragen per activiteit*:				
- advisering	25	31	30	86
- scholing	34	37	34	105
- communicatie	4	20	1	25
- administratie	5	6	0	11
- coördinatie	2	3	13	18
Bedrag aan beschikkingen (€)	52.372	68.832	64.246	185.450
- vv. particulieren	20.804 (40%)	37.727 (55%)	48.658 (76%)	107.189 (58%)
- vv. belangengroepen	31.568 (60%)	31.105 (45%)	15.587 (24%)	78.260 (42%)
Verdeling over:				
- advisering	43%	58%	60%	54%
- scholing	25%	10%	16%	16%
- communicatie	10%	2%	1%	4%
- administratie	18%	11%	1%	9%
- coördinatie	5%	19%	23%	16%

* een aanvraag kan verschillende activiteiten omvatten

Vroegen aanvankelijk vooral belangengroepen subsidie aan voor dergelijke activiteiten (in 2004 60% van het budget), in de loop der jaren verschuift het accent naar particulieren (in 2006 bijna 60% van het budget). Dat wordt mede veroorzaakt door enkele grote particuliere projecten zoals het duinrellenproject en het project rond particuliere bosjes in Laag Holland.

3.5 Afwijkingen van de normbedragen

Eén van de onderdelen van de regeling waardoor lokaal maatwerk kan worden geleverd, is het principe dat de aanvrager kan afwijken van de normbedragen, mits die afwijking goed wordt beargumenteerd. Van die mogelijkheid wordt veelvuldig gebruik gemaakt: een klein deel van de aanvragers hanteert lagere bedragen dan de norm, een groter deel hanteert hogere bedragen. In het laatste geval bewegen de gehanteerde bedragen zich doorgaans wel in de buurt van de normbedragen en zijn de afwijkingen niet zeer substantieel. Soms is de procentuele afwijking wel groot, maar gaat het in absolute getallen (Euro's) om bescheiden bedragen. In de drie verslagjaren zijn slechts in 9 gevallen de afwijkingen gecorrigeerd. In alle andere gevallen zijn ze dus als redelijk beoordeeld. De enige post waarop structureel relatief grote overschrijdingen aan de orde zijn, is het rooien van oude beplanting. Uit de enquête komt naar voren dat deze activiteit grote variaties kent (afhankelijk van de ouderdom en omvang van de beplanting en de hoeveelheid benodigd grondwerk) waarin het normbedrag (€0,50 per m²) niet voorziet. Het Landschap geeft aan dat er in dit geval bewust flexibel met het normbedrag wordt omgegaan, juist omdat de kosten hier zo sterk afhangen van de situatie.

3.6 Medefinanciering

Omdat de regeling voorziet in een subsidie van 50%, gaat een aantal aanvragers op zoek naar andere financieringsbronnen (tabel 5). In de drie verslagjaren blijken 17 aanvragers, vooral belangengroepen, medefinanciering te hebben gezocht en gevonden, tot een totaal van minimaal €317.000,- (van enkele subsidieverzoeken is de uitslag nog niet bekend). Dat is een aanmerkelijk bedrag aan medefinanciering: een kwart van de totale financiering. Uit de resultaten van de enquête blijkt dat degenen die geen externe financiering zoeken, er vaak zelf tijd en/of geld in steken.

3.7 Resultaten van de controles

Het Landschap controleert conform de opdracht van de provincie minimaal 20% van de gehonoreerde aanvragen op de kwaliteit van het uitgevoerde werk en maakt daarbij een onderscheid tussen beschikkingen beneden en boven €2.500,-. Omdat een aantal projecten (met name de grotere, complexere) over een langere tijd mogen worden uitgevoerd, zijn over de verslagperiode nog niet alle controleresultaten bekend.

Tabel 5. Medefinanciering van de aanvragen 2004 – 2006

	2004	2005	2006	totaal
aantal beschikte aanvragen met medefinanciering				
- totaal	6	4	7	17
- particulieren	2	1	1	4
- belangengroepen	4	3	6	13
- bedrag van de medefinanciering (€)*	102.846	112.376	102.500	317.722
- aandeel in totale bedrag **	24%	26%	24%	24%
bronnen	SGB, VSB-fonds, gem. A'dam, gem. Alkmaar, Stuurgroep Toekomst Amstelland	SGB, tender-regeling water NH, Cultuurfonds / Rabobank, DLG, landinrichting	Groene Long / Laag Holland, gemeente Texel	

* bedragen niet volledig bekend. In 2004 ontbreken cijfers van 1 particulier en 1 belangengroep, in 2005 van 1 belangengroep, in 2006 van 3 belangengroepen (dikwijls nog in behandeling)

** bedrag aan medefinanciering opgeteld bij beschikte bedrag provincie en vervolgens aandeel medefinanciering berekend

De belangenorganisaties controleren hun leden zelf. De controle door het Landschap bestaat hier uit:

- beoordeling van het 'controleprotocol', c.q. van de uitgevoerde controles;
- een beperkte steekproefsgewijze dubbelcontrole van individuele leden.

Omdat projecten van belangenorganisaties vaak lang lopen, zijn tot dusverre slechts 3 van deze projecten gecontroleerd. In één geval waren er opmerkingen bij de wijze van uitvoering, die voor een deel hebben geleid tot aanpassingen.

De resultaten van 39 controles van projecten van 2004 en 2005 (tabel 6) laten het volgende beeld zien:

- op één na zijn de projecten naar behoren uitgevoerd;
- in ruim een kwart van de gevallen is aanvullend advies gegeven over de inrichting, de soortenkeuze bij beplanting en/of het optimale beheer. In enkele gevallen leidt dit ertoe dat het Landschap de aanvrager nog één of enkele malen zal bezoeken om de vorderingen te volgen.

Tabel 6. Resultaten van de uitgevoerde controles

	aanvragen 2004	aanvragen 2005
aantal controles	19	20
waarvan:		
a. werk niet naar behoren uitgevoerd	1	0
b. werk naar behoren uitgevoerd		
– geen overleg meer nodig	15	12
– aanvullend overleg / advies nodig	3	8

3.8 Karakter van de afgewezen aanvragen

In totaal zijn in de verslagperiode 45 aanvragen, goed voor €127.500,-, afgewezen. Daarvan zijn er 28 afgewezen op inhoudelijke gronden (een kleine €46.000,-) en 17 op budgettaire (voor een kleine €82.000,-).

Redenen van afwijzing op inhoudelijke gronden waren (in volgorde van afnemend belang):

- onvoldoende gegevens toegeleverd voor goede beoordeling;
- project al uitgevoerd;
- betreft regulier beheer;
- al anderszins gesubsidieerd;
- niet landschappelijk verantwoord;
- hoort onder Programma Beheer;
- gelegen in bebouwde kom;
- niet subsidiabel;
- aanvraag ingetrokken.

In termen van aantallen aanvragen en aangevraagde elementen behelzen de afgewezen aanvragen vooral houtopstanden (categorie A uit tabel 2). In financiële termen (gemoede bedragen) is hiermee ongeveer de helft van het afgewezen budget gemoed. Ongeveer 45% van het afgewezen budget is gemoed met elementen uit de categorie 'water en moeras': het gaat hier weliswaar om relatief weinig, maar financieel wel omvangrijke aanvragen (m.n. poelen). Slechts ongeveer 5% is gemoed met aanvragen in de categorie 'overig' (tuinwallen, hooiland).

3.9 Vergelijking met eerdere jaren

Vergelijken we de verslagperiode, en de ontwikkelingen daarin, met de jaren 2002 en 2003 (Terwan & Van Miltenburg 2003; Terwan 2004), dan valt het volgende op:

- een aanvankelijk hoog, later wat dalend en recent weer stijgend aantal aanvragen;
- een structureel dalend aantal aanvragen van belangenorganisaties. Veel belangenorganisaties blijken enkele jaren te doen met het ontvangen budget. Daarnaast speelt het stopzetten van de aanvragen voor tuinwallen op Texel (door de agrarische natuurvereniging) een rol en is in 2006 een nieuwe aanvraag van Texel niet aangekomen;
- een structurele over-aanvraag, die recent weer toeneemt;
- een wat fluctuerend aandeel van de verschillende categorieën werkzaamheden, met een gemiddeld genomen wat groeiend aandeel van het onderdeel 'houtopstanden';
- binnen de categorie houtopstanden zijn aanvankelijk veel aanvragen voor hoogstamfruit gehonoreerd, maar in 2004 en 2005 om budgetredenen wat minder. Het budgettaire beslag van windsingels en houtwallen is gestaag gegroeid;
- een (op de laatste aanvraagperiode na) continue en financieel substantiële vertegenwoordiging van de tuinwallen op Texel en Wieringen;
- een door de jaren heen sterke vertegenwoordiging van Texel en Laag Holland en een magere vertegenwoordiging van de gebieden ten zuiden van het Noordzeekanaal: Amstelland, Gooi en Vechtstreek en Haarlemmermeer.

Conclusies

- er wordt voor gemiddeld € 60.000,- per jaar aan scholing, advisering, communicatie en administratie aangevraagd (tegenover gemiddeld € 260.000,- aan elementen). Het accent verschuift gaandeweg van belangengroepen naar particulieren;
- in de praktijk wordt soepel omgesprongen met de toetsing aan de normbedragen. Op enkele uitzonderingen na (grondwerk, aanplant bomen) blijken de normbedragen niettemin als richtbedrag te functioneren: veel begrotingen bewegen zich toch in de buurt van de normen;
- de regeling blijkt in de verslagperiode voor ruim € 317.000,- aan medefinanciering 'los te maken', Dat is 25% van de totale projectkosten;
- nagenoeg alle werkzaamheden blijken bij controle naar behoren te zijn uitgevoerd. Wel is regelmatig aanvullend overleg of advies nodig over aanpassingen in de uitvoering en/of over het gewenste beheer.

Bestuurders over de regeling

In de gemeente Zijpe is met behulp van de regeling een omvangrijk (collectief) houtwallenproject uitgevoerd dat mede door de gemeente is gefinancierd. Aan de uitvoering hebben vele vrijwilligers deelgenomen. Wethouder Blonk: "Het project past naadloos in het gemeentelijke landschapsbeleid, maar was zonder subsidieregeling financieel en organisatorisch niet van de grond gekomen. Inspirerend waren het enthousiasme en de voortvarendheid waarmee de betrokkenen aan de slag zijn gegaan. En het educatieve effect: het Landschap leerde de betrokkenen ook veel over het onderhoud van het landschap. Wellicht

kunnen we daar in de toekomst ook op de scholen in Zijpe nog iets mee. Als de regeling blijft voortbestaan, is niet uitgesloten dat de gemeente zelf ook actiever deelnemers gaat werven."

Noord-Hollands gedeputeerde Poelmann bevestigt de positieve praktijkverhalen: "De regeling blijkt op veel plekken nieuwe animo voor het landschap los te maken. De kracht van de regeling schuilt in zijn eenvoud en zijn 'bottom-up' karakter: hij nodigt uit tot plaatselijk initiatief."

4 Doelmatigheid van de regeling

In dit hoofdstuk nemen we verschillende aspecten van de regeling nader onder de loep. Hierbij baseren we ons mede op de enquête onder deelnemers, op de telefonische interviews en op de ervaringen van Landschap Noord-Holland.

4.1 Voldoet de regeling aan de provinciale verwachtingen?

Deelname

In zijn algemeenheid is de deelname aan de regeling dik in orde: er zijn jaarlijks ruim voldoende aanvragen in verhouding tot het beschikbare budget; er is elk jaar een overtekening. Iedereen vindt ook dat dit de kracht van de regeling is: met een relatief bescheiden budget een groot aantal mensen bereiken om het landschap een impuls te geven.

Kijken we meer in detail naar de deelname, dan lijkt er nog aanmerkelijke winst mogelijk:

- de deelname van belangenorganisaties neemt gestaag af. Dit komt ook doordat belangenorganisaties soms enkele jaren ‘teren’ op één aanvraag, maar uit de interviews blijkt dat hier zeker winst mogelijk is: zo heeft meer dan de helft van de agrarische natuurverenigingen in de verslagperiode geen aanvraag ingediend;
- er zijn relatief weinig collectieve aanvragen van particulieren. Vrijwilligersgroepen of andere lokale organisaties spelen nog nauwelijks een rol bij de (coördinatie van de) aanvragen: ze willen vaak wel behulpzaam zijn bij de werving (bijv. verspreiden brochure), maar zitten vaak niet te wachten op administratieve taken;
- hoewel er voor alle subsidiabele elementen aanvragen worden ingediend, kent de budgetverdeling tussen de elementen grote verschillen;
- lang niet alle Noord-Hollandse regio's en landschapstypen zijn goed vertegenwoordigd.

Op al deze punten komen we later terug.

In de interviews zijn ook niet-deelnemers (louter belangenorganisaties) benaderd. Hun motieven om niet deel te nemen zijn grofweg (let wel: de motieven lopen sterk uiteen per organisatie):

- het aanvraagformulier schrikt af: veel gedoe (ondanks de hulp die het Landschap hierbij kan bieden);
- er is geen subsidie mogelijk voor duurzaam beheer (niet in de regeling en vaak ook niet in het Programma Beheer);
- weinig animo in het bestuur en/of in de streek. In agrarisch gebied speelt hier mee dat het subsidiepercentage als laag wordt ervaren en dat er geen vergoeding mogelijk is voor productiederving die de aanleg van landschapselementen met zich mee kan brengen;
- de streek lijkt (na een eerdere aanvraag) al ‘verzadigd’;
- financiële middelen om de uitvoering zelf (als belangenorganisatie) goed ter hand te nemen zijn ontoereikend.

Opmerkelijk is echter dat ze nagenoeg allemaal aangeven in de toekomst toch wel iets / meer met de regeling te willen. Er liggen dus zeker kansen voor uitbreiding van de deelname onder belangenorganisaties.

Aanjagend effect

Het is altijd lastig in te schatten welk deel van de maatregelen door de subsidieregeling is geïnitieerd en welk deel ook zonder subsidieregeling zou zijn uitgevoerd. Uit de enquête blijkt dat tweederde van de deelnemers al plannen had en dat eenderde door de regeling op het idee is gebracht. Tweederde geeft aan dat de regeling uitvoering van hun plannen heeft versneld, eenderde geeft aan dat ze zonder regeling überhaupt niet aan de slag waren gegaan. 40% zou ook zonder subsidie de plannen hebben doorgezet, maar niet zelden op een andere (bescheidener) manier. Uit deze getallen blijkt dat de regeling toch een belangrijk stimulerend effect heeft op de uitvoering: voor een deel initiërend, voor een deel versnellend en voor een deel leidend tot extra kwantiteit en/of kwaliteit.

Inhoudelijke accenten

In zijn algemeenheid subsidieert de regeling ook de elementen die als kenmerkend en/of prioritair zijn aangemerkt:

- van het totale subsidiebedrag gaat 72% naar elementen die zijn benoemd als karakteristiek (bijlage 1);
- behalve 'hakhout' en 'kleinschalige ecologische verbindingen' komen de jaarlijkse speerpunten goed uit de verf.

De enige categorie maatregelen die minder goed uit de verf komt, is het cluster rietland, terrastalud en moeras. Dit heeft waarschijnlijk mede te maken met de relatief geringe deelname in de Noord-Hollandse veenweidegebieden beneden het Noordzeekanaal en met het feit dat deze elementen niet zelden via het Programma Beheer kunnen worden gefinancierd.

Regionale accenten

Er zijn de laatste jaren geen prioritaire gebieden meer aangewezen. Zoals eerder aan de orde kwam, is nagenoeg het gehele gebied ten zuiden van het Noordzeekanaal (Haarlemmermeer, Amstelland, Gooi en Vechtstreek) relatief slecht vertegenwoordigd.

Integratie met andere provinciale beleidsthema's

In hoeverre gaat het effect van de regeling verder dan alleen het landschap, c.q. de gesubsidieerde elementen?

Aardige voorbeelden van koppelingen met andere beleidsthema's zijn:

- a. de relatie met natuur is evident aanwezig:
  - als bij beplanting de soortenkeuze mede wordt afgestemd op aantrekkelijkheid voor fauna (vogels, insecten, kleine zoogdieren). Dat is niet zelden het geval;
  - bij alle maatregelen in de categorie 'water en moeras', waar het creëren of opknappen direct is gerelateerd aan de betekenis voor flora en fauna;
  - bij projecten zoals het kappen van recreatiebosjes in laag Holland, die zijn bedoeld om een open landschap voor weidevogels te creëren;
  - bij maatregelen in de sfeer van hooilandbeheer;
- b. sommige projecten hebben een relatie met cultuurhistorie (bijv. landhekken, maar ook beeldbepalende projecten op boerenerven zoals leibomen of hoogstamfruit);

- c. de relatie met water is aanwezig bij de maatregelen ‘duinrellen’ en ‘natuurlijke oevers’. Rond duinrellen (provinciaal speerpunt) zijn enkele grote projecten uitgevoerd;
- d. de relatie met recreatie is een enkele keer expliciet aanwezig, bijv. als er informatieborden worden geplaatst bij uitgevoerde projecten.

Afgezien van natuur komt de integratie met andere provinciale beleidsvelden tot dusverre echter nog beperkt uit de verf: deze is in veel gevallen louter een ‘neveneffect’ van het project en geen expliciete (neven)doelstelling. Ook van samenwerking met of medefinanciering door andere sectorpartijen (waterschappen, recreatieschappen etc.) is nog slechts mondjesmaat sprake.

De beperkte ‘integraliteit’ wordt mede veroorzaakt door het sterk individuele karakter van de regeling, c.q. van de aanvragen.

Uitstralingseffecten

De regeling heeft belangrijke uitstralingseffecten:

- de regeling zet aan om medefinanciering te vinden uit andere bronnen. Deze blijkt voor gemiddeld minimaal een ton per jaar te worden gevonden bij andere overheden (waterschap, gemeente) en bij ‘goede-doelenfondsen’ (VSB-fonds etc.);
- de deelnemers zelf geven aan meer oog te hebben gekregen voor het landschap, meer kennis te hebben gekregen en naar anderen toe ‘trotser’ te zijn op hun landschapselementen;
- in een deel van de gevallen is er ook sprake van een ‘zeg-het-voort’ effect en hebben deelnemers anderen aangezet om gebruik te maken van de regeling.

4.2 Promotie, werving en aanvraagprocedure

Promotie en werving

Landschap Noord-Holland heeft flink wat energie gestoken in:

- een wervende brochure over de regeling en enkele voorbeeldbladen van succesvolle projecten;
- informatie op de website van het Landschap, met de mogelijkheid tot downloaden van informatiemateriaal en aanvraagformulieren;
- publiciteit over de (openstelling van de) regeling.

In zijn algemeenheid werkt dit goed:

- veel mensen reageren op de artikelen in de pers. Met name dit middel blijkt erg goed te werken om potentiële deelnemers te interesseren;
- de meeste mensen die de brochure hebben gelezen, vinden deze voldoende duidelijk.

Toch zijn er wel wat mogelijkheden tot verbetering. Genoemd worden:

- de website van het Landschap blijkt nauwelijks als informatiebron te worden gebruikt. Gezien de snelle groei van het Internetgebruik is dat opmerkelijk. Er wordt gesuggereerd om de website ook echt als digitaal loket te gaan gebruiken, door de aanvraagformulieren digitaal (interactief) te kunnen invullen. Maar uiteraard werkt dit alleen als het webadres beter bekend is;
- behoorlijk wat mensen zeggen de brochure niet te hebben gezien. Dat is opmerkelijk, want deze wordt standaard meegestuurd bij elke informatievraag.

Kennelijk wordt deze vluchtig gelezen of heeft de term brochure in de enquête mensen op het verkeerde been gezet – het is eerder een informatieblad.

- er wordt aangeraden om brochure en aanvraagformulier actiever te verspreiden: niet alleen op verzoek, maar ook ongevraagd;
- er wordt aangeraden om bij de werving (nog) intensiever samen te werken met gebiedsorganisaties zoals agrarische natuurverenigingen.

Aanvraagformulieren

Hoewel veel mensen aangeven dat het formulier duidelijk en volledig is, geven bijna evenveel mensen aan hulp nodig te hebben gehad bij het invullen. Ook bij de telefonische interviews bleek dat het aanvraagformulier mensen afschrikt. De deelnemers hebben verschillende tips voor verdere verbetering:

- al genoemd: maak digitaal invullen mogelijk (invullen op Internet en meteen insturen);
- een aantal vragen nodigt uit tot sterk overlappende antwoorden, dus haal in ieder geval de overlap eruit;
- de structuur / indeling kan overzichtelijker.

Beoordeling aanvragen en toetsingscommissie

Alle deelnemers aan de enquête geven aan dat ze de beoordeling van hun aanvraag als rechtvaardig hebben beschouwd. Deze peiling is niet helemaal eerlijk, want de enquête is alleen verstuurd aan degenen die een positieve beschikking hebben ontvangen. Eigenlijk zouden juist degenen met een negatieve beschikking naar hun mening moeten worden gevraagd. Indicatief is echter wel dat in de verslagperiode niemand beroep heeft aangetekend bij de Hoor- en Adviescommissie (HAC). Voor een regeling met zoveel aanvragers (en vergeleken met andere provinciale regelingen) is dat uniek.

4.3 Voldoen de regelingsvoorwaarden?

Tender-regeling

De deelnemers zijn zeer tevreden over het *tender*-karakter van de regeling, omdat dit gepaard gaat met:

- mogelijkheden tot maatwerk, zowel inhoudelijk als financieel;
- onafhankelijke toetsing.

Alleen aanjaagfunctie

Veel deelnemers ervaren het ontbreken van duurzame subsidie op beheer en onderhoud als een gemis. Voor een deel van de niet-deelnemers is dit een reden om niet deel te nemen. En de agrarische natuurvereniging op Texel heeft in 2006 voor het eerst afgezien van een aanvraag voor tuinwallen, omdat zich nu (na kilometers opknopwerk) een serieus beheerprobleem aftekent.

Sommigen ervaren het accent op achterstallig onderhoud als een bonus op slecht gedrag: degenen die hun elementen altijd goed hebben onderhouden, kunnen geen subsidie krijgen, degenen die hun elementen hebben verwaarloosd wel.

Uit de enquête blijkt dat vrijwel niemand voor het onderhoud gebruik maakt van de landschapspakketten uit de LNV-subsidieregelingen (SAN en SN). Als redenen worden genoemd:

- gebied is niet begrensd voor toepassing SAN of SN;
- gebied is wel begrensd, maar landschapspakketten zijn niet opengesteld;
- SAN en SN gelden niet voor elementen op en rond het erf;
- de elementen voldoen niet aan de SAN- en SN-criteria: ze zijn te klein (de pakketten kennen een minimum-oppervlakte) of kwalificeren anderszins niet.

Uit de enquête blijkt dat 60% van de deelnemers het gesubsidieerde element zelf onderhoudt, niet zelden op basis van een beheerplan, een cursus en/of een toegespitst beheeradvies. Soms is het beheer niet geregeld. Sommigen raden aan om strenger toe te zien op het (vervolg)beheer.

Scala aan elementen

De respondenten zijn tevreden met het scala aan elementen dat voor subsidie in aanmerking komt. Het tender-karakter maakt het mogelijk om elementen die niet in de brochure zijn genoemd, toch voor subsidie voor te dragen. Onder de deelnemers leven nauwelijks ideeën voor andere, toe te voegen landschapselementen. Wel gaan er stemmen op om de regeling te verbreden met andere elementen die de identiteit van het landschap bepalen, zoals cultuurhistorie (historische gebouwen, hekken, bruggen, molentjes, oude bedijkingen, terpen etc.) en geomorfologie (bijv. kreekruggen). Interessant is bijvoorbeeld het initiatief van het Nationaal Landschap Laag Holland, dat in 2007 een bedrag aan de regeling wil toevoegen specifiek voor aanleg en herstel van landhekken. Overigens is al eerder een poging gedaan om (extra budget voor) cultuurhistorie aan de regeling toe te voegen, maar daarvoor is in Gedeputeerde Staten geen draagvlak gevonden.

Subsidiepercentage en normbedragen

De meeste respondenten geven aan goed uit de voeten te kunnen met de subsidie om het werk goed uit te voeren. Bij de vormgeving van een project wordt vaak al rekening gehouden met het subsidiepercentage. Vooral belangenorganisaties, die ook financieel omvangrijker aanvragen indienen, blijken er goed in te slagen om elders medefinanciering te vinden (zie ook § 3.6). Niettemin geeft een kwart van de respondenten aan dat een hoger subsidiepercentage zou leiden tot een kwaliteitsverbetering van de werkzaamheden.

In zijn algemeenheid kunnen de deelnemers goed uit de voeten met de gehanteerde normbedragen, zeker omdat hiermee in de praktijk soepel wordt omgesprongen. Wel zijn er enkele typen werkzaamheden (bijv. grondwerk, planten van grotere bomen) waarvoor de huidige normbedragen ontoereikend zijn.

Minimum- en maximumbijdrage

Een aanmerkelijk deel van de respondenten geeft aan, niet uit de voeten te kunnen met het subsidieminimum van €50,- (te hoog). Dat is opmerkelijk, omdat de gemiddelde omvang van particuliere aanvragen rond de €3.000,- ligt en er maar zeer weinig aanvragen zijn die minder dan €100,- beslaan. Het subsidiemaximum van €20.000,- is slechts voor een enkeling een probleem; met name belangengroepen worden hierdoor niet zelden gedwongen om hun aanvraag te splitsen.

Anderzijds blijkt dat belangenorganisaties soms erg lang teren op één aanvraag en dat na afloop van de vereiste uitvoeringstermijn blijkt dat lang niet al het geld is besteed. Daarmee gaat uitvoeringsgeld verloren, want de niet-bestede middelen kunnen vervolgens niet meer voor de regeling worden ingezet. Daarom probeert het landschap

nu in een vroeg stadium duidelijkheid te krijgen over de bestedingen en/of de aanvrager aan te sporen tot maximale benutting van het toegezegde bedrag.

Uitvoeringstermijn

Ongeveer 20% van de respondenten vindt de vereiste uitvoeringstermijn (1 jaar voor aanvragen < €2.500,-, 2 jaar voor grotere aanvragen) te kort. Overigens gaat het Landschap soepel om met deze termijn: verzoeken om verlenging worden nagenoeg altijd gehonoreerd.

Landschap Noord-Holland merkt daarbij bovendien op dat een spoedige(r) duidelijkheid over de besteding van middelen gewenst is. Nu komt het regelmatig voor dat toegekende budgetten – met name die aan belangenorganisaties – niet (geheel) worden besteed omdat er onvoldoende medefinanciering wordt gevonden of omdat er onvoldoende animo is. Daardoor gaat er geld verloren, omdat niet-bestede middelen later niet alsnog mogen worden ingezet.

4.4 Uitvoeringsaspecten

Uitvoeringsefficiëntie mandateringsafspraken

Landschap Noord-Holland voert de regeling uit in opdracht van de provincie Noord-Holland (mandatering). In 2004 en 2005 heeft het Landschap gemiddeld 1.320 uur per jaar besteed aan de uitvoering van de regeling (tabel 6). Omdat de urenbesteding in 2006 op het moment van schrijven nog niet precies bekend was, is dit jaar weggelaten. De verwachting is dat de urenbesteding zal uitkomen op het niveau van 2004, dus iets hoger dan in 2005. Dat komt onder meer doordat in 2004 en 2006 relatief veel tijd is besteed aan de evaluatie van de regeling.

Tabel 6. Urenbesteding Landschap Noord-Holland voor de uitvoering van de regeling

activiteit	2004	2005	totaal	% van totaal
Voorbereiding				
- inhoudelijk	172	147	319	12
- voorlichtingsmateriaal	77	37	114	4
- database/registratiesysteem	25	17	42	2
<i>subtotaal</i>	<i>274</i>	<i>201</i>	<i>475</i>	<i>18</i>
Uitvoering				
- werving, informatie en PR	202	15	217	8
- bezoeken	251	306	557	21
- behandelen aanvragen	352	350	702	26
- toetsingscommissie	155	106	261	10
- beschikkingen	150	150	300	11
- controle	66	48	114	4
<i>subtotaal</i>	<i>1.176</i>	<i>975</i>	<i>2.151</i>	<i>80</i>
Afronding en nazorg	71	0	71	3
Totaal	1.520	1.175	2.695	100
Gemiddeld per ingediende aanvraag	18,5	11	14	

Gemiddeld per ingediende aanvraag was de tijdbesteding in de verslagperiode 14 uur. Niet alle uren zijn rechtstreeks gekoppeld aan het aantal aanvragen. Kijken we naar het

gemiddelde aantal uren dat rechtstreeks aan de aanvagen is gerelateerd (bezoeken, behandelen aanvragen, beschikkingen en controle), dan komen we op gemiddeld bijna 9 uur per aanvraag (62% van alle uren). De bezoeken kosten relatief veel tijd (21% van het totaal, ofwel bijna 3 uur per aanvraag), maar blijken ook juist erg te worden gewaardeerd (zie verderop).

Naast arbeidsuren besteedt het Landschap jaarlijks ca €10.000,- aan materialen (m.n. drukwerk). De totale uitvoeringskosten van het Landschap bedragen jaarlijks ruim een ton, ofwel ongeveer 25% van het totale beschikbare budget. Deze uitvoeringskosten blijven daarmee binnen het jaarlijkse budget van ruim €104.000,- (excl. BTW) zoals vastgelegd in de afspraken met de provincie.

Uitvoeringskosten belangenorganisaties

Daarnaast zijn er uiteraard uitvoeringskosten opgenomen in de aanvragen van belangenorganisaties. Deze vallen onder de aparte afspraken voor het percentage overige activiteiten (maximaal 20% van de totale kosten van een aanvraag) en niet onder de afspraken tussen Landschap en provincie.

Adviesrol Landschap Noord-Holland

In de enquête en de interviews springt de adviesrol van LNH in de uitvoering er goed uit:

- het Landschap vervult een belangrijke rol bij het (goed) invullen van het aanvraagformulier;
- ruim driekwart van de respondenten geeft aan dat het advies van invloed is geweest op de uitvoering van het werk;
- het veldbezoek wordt ook op andere aspecten zeer gewaardeerd: men heeft meer kennis gekregen van de elementen, kijkt er met andere ogen naar en spreekt er met meer trots over;
- degenen die LNH hebben gebeld met vragen, zijn over het algemeen goed geholpen.

Veel respondenten denken dat uitvoering door LNH meerwaarde heeft ten opzichte van uitvoering door de provincie. Een deel kan dit niet beoordelen omdat ze geen ervaring hebben met uitvoering door de provincie.

Degenen die niet tevreden zijn over de werkwijze van het Landschap, konden vaak niet tot overeenstemming komen over de wijze van uitvoering en/of over onderdelen van hun aanvraag die niet zijn gehonoreerd. Bijna altijd heeft dat te maken met verschillende ideeën over wat wel en niet past in het landschap ter plekke. Een enkeling vindt dat het Landschap hierin te rigide is en te weinig gebruik maakt van de lokale kennis en ideeën, en zouden hierin zelf graag een groter rol spelen - zie ook hierna over uitvoering door belangenorganisaties.

Daarnaast uiten sommigen hun onvrede over de trage betaling. Dit is echter een onderdeel van de regeling dat niet door het Landschap, maar door de provincie wordt uitgevoerd.

Gedelegeerde uitvoering door belangenorganisaties

De betrokkenheid van belangenorganisaties bij de regeling loopt sterk uiteen:

- sommige dienen geen aanvraag in, maar maken wel reclame voor de regeling in hun ledenblad of tijdens ledenvergaderingen;

- andere dienen een aanvraag in, maar laten de uitvoering grotendeels aan het Landschap over;
- weer andere nemen zelf een groot deel van de uitvoering van het Landschap over (advisering, contractering, begeleiding, controle, soms ook collectieve aankoop van materialen).

In het laatste geval is het voor het Landschap soms - zeker als de uitvoeringstermijn lang is en er veel tijd zit tussen beschikking en verantwoording - geruime tijd wat onduidelijk wat er onder de hoede van de belangenorganisaties precies gebeurt.

Zoals gezegd hebben veel belangenorganisaties - ook veel van degenen die nu niet deelnemen - wel interesse om iets met de regeling te (blijven) doen. De ambities over de eigen rol daarin lopen nogal uiteen:

- sommige (vooral degene met weinig eigen uitvoeringscapaciteit) vinden het prima als de het Landschap een groot deel van de uitvoering blijft doen en de vereniging louter een intermediaire rol heeft;
- andere willen graag zelf een groot deel van de uitvoering doen, maar geven aan dat dit financieel dan wel mogelijk moet zijn. Sommigen hebben twijfels of dat bij de huidige subsidievoorwaarden (vergeleken met hun dagtarieven) uitkan;
- de meest vergaande variant (ambitie De Frisse Wind, Kop van Noord-Holland) is die waarin de vereniging zelf de volledige uitvoeringsverantwoordelijkheid van de provincie krijgt.

Welke variant ook aan de orde is, van verschillende kanten komt de wens naar voren om de afspraken tussen Landschap en gedelegeerde uitvoerders secuur vast te leggen in een protocol. Kader daarbij is uiteraard het provinciale landschapsbeleid: hierbinnen moeten alle (gedelegeerde) uitvoerders zich bewegen.

Conclusies

a. Sterke punten van de regeling zijn:

- *het karakter van de regeling (tendersysteem, individuele beoordeling, soms eigen begroting mogelijk), waardoor lokaal maatwerk kan worden geleverd;*
- *het feit dat belangengroepen zoals agrarische natuurverenigingen zelf een belangrijke rol in de uitvoering kunnen spelen en een paar jaar een 'eigen budget' kunnen beheren;*
- *het feit dat 100% subsidie mogelijk is op begeleidende activiteiten (advisering etc.);*
- *de uitvoering door LNH, die bij de meeste deelnemers veel waardering oogst.*

b. Verbeterbare aspecten van de regeling zijn:

- *het bereik van de regeling, zowel inhoudelijk (m.n. natte elementen) als geografisch (enkele regio's zijn sterk ondervertegenwoordigd);*
- *het ontbreken van subsidies voor duurzaam beheer van de aangelegde en opgeknapte elementen, zowel in de regeling (alleen aanloopbeheer van max. 3 jaar) als daarbuiten (landschapspakketten SAN en SN niet opengesteld of lastig toegankelijk door regelingsvoorwaarden);*
- *het aanvraagformulier (veel werk, kan systematischer, schrikt af);*
- *zorgvuldiger vastleggen van de afspraken met belangenorganisaties waar het gaat om uitvoering van (onderdelen van) de regeling (protocol?) binnen het kader van het provinciale landschapsbeleid.*

5 Toekomst van de regeling

Het budget voor de regeling is in het Collegeprogramma van GS gewaarborgd tot en met 2007. In 2007 moet dus een beslissing worden genomen over de voortzetting van de regeling en – als die beslissing positief uitpakt – over de vorm waarin de regeling het best kan worden voortgezet. In dit hoofdstuk gaan we in op:

- de wenselijkheid van voortzetting en de mogelijkheden van vernieuwing op korte termijn (§ 5.1);
- de overige mogelijkheden tot vernieuwing, die nog beter moeten worden uitgewerkt en op langere termijn zouden kunnen worden doorgevoerd (§ 5.2).

5.1 Voortzetting en verbeteringen op korte termijn

Voortzetting zeker zinvol

Uit deze voortgangsrapportage blijkt dat er nog volop ‘markt’ is voor de regeling:

- de afgelopen jaren is steeds een grote deelname (en zelfs overtekening) geweest. Er is geen sprake van een verzadigingseffect;
- er bestaat – mede blijkens enquête en interviews – enthousiasme over de regeling onder zowel deelnemers als bestuurders;
- ondanks de grote deelname zijn belangrijke elementen en gebieden tot dusverre slechts mondjesmaat bediend;
- ook binnen gebieden die wel zijn bediend is nog steeds veel landschapswinst te behalen;
- een aantal belangengroepen (met name agrarische natuurverenigingen) die in de verslagperiode niet hebben deelgenomen, blijkt hiertoe wel plannen te hebben.

Daarom is voor de toekomst de eerste prioriteit dat de regeling wordt voortgezet. Als het provinciaal bestuur daartoe besluit, is het voor het (blijvend) succes van de regeling van belang om hoog gewaardeerde elementen van de regeling intact te laten.

Die hoog gewaardeerde elementen zijn (zie ook hoofdstuk 4):

- *het tender-karakter;*
- *de mogelijkheden tot lokaal maatwerk;*
- *de aanvraagmogelijkheid voor belangenorganisaties (incl. de mogelijkheid tot uitvoering van onderdelen van de regeling)*
- *de uitvoering door Landschap Noord-Holland (vakbekwaamheid).*

Omdat bovendien de regeling jaarlijks wordt overtekend, verdient het overweging om het budget voor de regeling te verruimen.

Verhogen doelmatigheid door actievere werving

Bij voortzetting is op korte termijn belangrijke winst mogelijk door een wat andere aanpak van de werving, namelijk door naast re-actief (*tender*) ook pro-actief te opereren.

In 2001 is bewust gekozen voor een *tender*-regeling om plaatselijk initiatief zo goed mogelijk te stimuleren. Dat lukt over het algemeen goed. Het enige nadeel van een *tender*-regeling is echter het reactieve karakter: je moet maar afwachten wat er

binnenkomt. Dat blijkt niet altijd even effectief om de provinciale landschapsdoelen dichterbij te brengen. Sturing vindt nu plaats door de lijst van karakteristieke en prioritaire elementen. Soms treedt het Landschap of een gebiedspartij actief op als ‘projectmakelaar’ (houtwallen Zijpe, duinrellenprojecten, Amstellandproject, recreatiebosjes Wormer- en Jisperveld).

Het zal duidelijk zijn dat een actievere werving niet alleen maar een grotere landschappelijke winst, maar ook hogere uitvoeringskosten met zich meebrengt.

Er zijn verschillende manieren om – met behoud van het tender-karakter van de regeling – veel actievere projecten en deelnemers te werven en daarmee beter uitvoering te geven aan het provinciale landschapsbeleid:

- a. alerter inspelen op de landschappelijke kwaliteit van grotere projecten (bijv. landschappelijke inpassing manegebedrijven, campings, golfbanen etc.) en de rol van de regeling daarin. Overigens moeten zulke projecten niet de overhand krijgen – de vele kleine projecten worden juist gezien als de charme van de regeling;*
- b. sterker samenwerken met gebiedsorganisaties zoals agrarische natuurverenigingen. Met de organisaties die daarvoor belangstelling hebben, zouden concrete prestatieafspraken kunnen worden gemaakt over hun rol in de uitvoering en de te realiseren typen en aantallen elementen;*
- c. sterker motiveren van vrijwilligersgroepen en gemeenten om een rol te spelen in de coördinatie van individuele aanvragen;*
- d. aanstellen (bij het Landschap of zelfstandig) van een ‘gebiedsmakelaar’ die in prioritaire gebieden de werving actief ter hand neemt. Zo’n makelaar is ook al voorgesteld voor de provinciale subsidieregeling voor soortenbescherming (Terwan e.a. 2005). Zeker nu het Landschap ook de uitvoering van deze regeling overweegt, is hier belangrijke synergie mogelijk, zowel inhoudelijk als organisatorisch;*
- e. eventueel: selectief verhogen van het subsidiepercentage voor agrariërs en agrarische natuurverenigingen, of voor elementen die zich in het agrarisch cultuurlandschap (dus: buiten de erven) bevinden. Voor deze elementen blijkt de subsidie vaak niet hoog genoeg om enthousiaste deelname uit te lokken, omdat er vaak productiederving in het spel is. Deze zou als extra vergoedingscomponent kunnen worden geïntroduceerd.*

Voor organisaties die een zelfstandige rol in de uitvoering ambiëren, zijn goede afspraken over taken en verantwoordelijkheden (vastgelegd in een protocol) onontbeerlijk, evenals wellicht een lijst van ‘geaccrediteerde’ adviseurs die (naast de adviseurs van LNH) mogen worden ingeschakeld om projecten te begeleiden.

5.2 Mogelijke verbeteringen op langere termijn

De ideevorming over de mogelijkheden voor vernieuwing van de regeling heeft nog twee andere mogelijke vernieuwingssporen opgeleverd, die – in tegenstelling tot een actievere werving – verdere uitwerking vergen voordat ze in praktijk kunnen worden gebracht:

1. Van losse elementen naar samenhang.
2. Werken aan duurzaam beheer.

Deze vernieuwingen vergen nader overleg tussen provincie en Landschap.

Van losse elementen naar samenhang

De regeling subsidieert nu losse elementen, zij het mede op basis van een lijst met regionale accenten en prioriteiten. Belangrijke winst kan worden geboekt door per landschapstype sterker te werken vanuit een integrale visie op het landschap:

- a. *opnieuw – nog integraler – formuleren van de landschappelijke prioriteiten. Dit in nauwe samenspraak met externe partijen en mede op basis van het nieuwe Beleidskader landschap en cultuurhistorie (2006);*
- b. *versterken van de koppelingen met andere onderdelen van het provinciale beleidsveld natuur en landschap die relaties hebben met de identiteit van het landschap (bijv. leefgebiedenbeleid, cultuurhistorie en archeologie). Ook nu al neemt de regeling soms 'kleine' cultuurhistorische elementen (zoals karakteristieke landhekken) mee. Grotere waardevolle elementen van de 'gebouwde' omgeving (traditionele hooibergen, bruggen, molentjes etc.) brengen een behoorlijk extra financieel beslag met zich mee, waarvoor het regelingsbudget wel mogelijkheden moet bieden willen deze niet gaan concurreren met de 'groene' elementen;*
- c. *sterker stimuleren van andere overheden (waterschappen, recreatieschappen, gemeenten) om actief bij te dragen aan het landschap, bijvoorbeeld door budget toe te voegen aan de regeling of door vaker zorg te dragen voor medefinanciering van (grote) aanvragers.*

Werken aan duurzaam beheer

Het ontbreken van subsidiemogelijkheden voor duurzaam beheer wordt als belangrijk gemis ervaren. De regeling zelf kent daarvoor bescheiden mogelijkheden en de regelingen van het Programma Beheer bevatten hiertoe veel hindernissen. Voor de toekomst zijn er twee sporen waarlangs de koppeling met duurzaam beheer kan worden verbeterd:

- a. *andere financiers dan de provincie kunnen beheergeld toevoegen aan het budget van de landschapsregeling, zoals Laag Holland in 2007 wellicht zal doen. Zo kunnen binnen de regeling de mogelijkheden voor duurzaam onderhoud worden vergroot;*
- b. *versterken van de koppeling tussen de regeling en budgetten voor duurzaam beheer (SAN en SN). De mogelijkheden hiervoor zijn sterk toegenomen nu deze regelingen sinds kort door de provincie worden uitgevoerd. De provincie kan de koppeling versterken door te sturen in de begrenzing van gebieden, de openstelling van pakketten en de vormgeving en toepasbaarheid van pakketten.*

6 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

De regeling

Vanaf 2002 voert Landschap Noord-Holland de provinciale subsidieregeling voor kleine landschapselementen uit. Met de regeling is 50% subsidie mogelijk voor aanleg en herstel, achterstallig onderhoud en ‘aanloopbeheer’ (maximaal 3 jaar) van een breed scala aan elementen. De provincie stelt hierin jaarlijkse prioriteiten. Daarnaast is tot 100% subsidie mogelijk op scholing, begeleiding, communicatie en coördinatie. De regeling is een tenderregeling; de aanvragen worden getoetst door een onafhankelijke commissie. Zowel particulieren, collectieven van particulieren en belangenorganisaties (zoals agrarische natuurverenigingen) kunnen aanvragen. Met de regeling is jaarlijks ruim 4 ton gemoeid, waarvan grofweg 3 ton aan subsidies en een ton voor uitvoeringskosten van het Landschap.

Na twee positieve evaluaties van de openstelling in 2002 en 2003 hebben Gedeputeerde Staten besloten om tot en met 2007 budget beschikbaar te stellen. In 2007 moet dus een beslissing vallen over de toekomst van de regeling. Deze rapportage bevat niet alleen de resultaten van de regeling in de jaren 2004 – 2006, maar ook ideeën voor de toekomst van de regeling.

Deelname aan de regeling

De deelname aan de regeling is onverminderd groot en groeit zelfs. Niet in aantallen aanvragen (die zijn ten opzichte van 2003 wat gedaald), maar wel in financiële belangstelling: vanaf 2004 zijn aanvragen om budgettaire redenen afgewezen, en dat aantal stijgt met de jaren. De budgettaire omvang van de aanvragen groeit dus. In de verslagperiode ging het om bijna 300 aanvragen voor een bedrag van ruim €1 mln. Daarvan zijn er bijna 250 gehonoreerd. Daarbij zijn 20 aanvragen van belangenorganisaties, goed voor bijna 40% van het toegekende budget.

Kijken we waar het geld naartoe gaat, dan blijkt de helft te worden besteed aan houtopstanden, een kwart aan ‘water en moeras’ en een kwart aan overige elementen (o.a. tuinwallen). De bestedingen-top-3 is door de jaren heen redelijk constant: windsingels / houtwallen, tuinwallen en hoogstamfruit. Niettemin zijn ook de meeste jaarlijkse speerpunten (m.n. iepenbeplantingen, duinrellen en omvormen van bosjes in Laag Holland) gerealiseerd. Daarnaast wordt voor gemiddeld €60.000,- per jaar aangevraagd aan scholing, advisering, communicatie en administratie. Het accent verschuift hier gaandeweg van belangengroepen naar particulieren.

Er ligt een sterk deelnameaccent op Texel en in Laag Holland. Deze gebieden worden gevolgd door de Kop en West-Friesland. Weinig tot zeer weinig deelname is er in de gebieden bezuiden het Noordzeekanaal: Gooi en Vechtstreek, Amstelland en Haarlemmermeer.

Effecten van de regeling

Met behulp van de regeling zijnde afgelopen drie jaar ruim 7.000 afzonderlijke bomen aangelegd of opgeknapt, ruim 35 kilometer lijnvormige elementen (houtwallen, heggen, oevers, tuinwallen) en ruim 40 hectare ‘vlakdekkende’ elementen. Nagenoeg alle werkzaamheden blijken bij controle naar behoren te zijn uitgevoerd. Wel is regelmatig

aanvullend advies nodig over aanpassingen in de uitvoering en/of over het gewenste beheer. De regeling blijkt ook belangrijke uitstralingseffecten te hebben:

- er is duidelijke synergie met andere beleidsvelden, met name met natuur en (bepikt) met cultuurhistorie, water en recreatie. De kruisbestuiving met deze laatste beleidsvelden kan nog aanmerkelijk worden versterkt;
- er is sprake van een 'zegt-het-voort effect': deelnemers spreken niet alleen enthousiaster over 'hun' landschapselementen, maar motiveren ook anderen in hun omgeving tot deelname;
- de regeling heeft in de verslagperiode ruim 3 ton aan medefinanciering (van andere overheden en goede-doelenfondsen) losgemaakt. Dat is een kwart van de totale projectfinanciering.

Tevredenheid over de regeling

In zijn algemeenheid zijn bijna alle deelnemers tevreden over de regeling. Als sterke punten van de regeling worden ervaren:

- het karakter van de regeling (tendersysteem, individuele beoordeling, soms eigen begroting mogelijk), waardoor lokaal maatwerk kan worden geleverd;
- het feit dat belangengroepen zoals agrarische natuurverenigingen zelf een belangrijke rol in de uitvoering kunnen spelen en een paar jaar een 'eigen budget' kunnen beheren;
- het feit dat 100% subsidie mogelijk is op begeleidende activiteiten (advisering etc.);
- de uitvoering door het Landschap, die bij de meeste deelnemers veel waardering oogst.

Verbeterbare aspecten van de regeling zijn:

- het bereik van de regeling, zowel inhoudelijk (m.n. natte elementen) als geografisch (enkele regio's zijn sterk ondervertegenwoordigd);
- het ontbreken van (koppelingen met) subsidies voor duurzaam beheer van de aangelegde en opgeknapt elementen, zowel in de regeling (alleen aanloopbeheer) als daarbuiten (landschapspakketten SAN en SN niet opengesteld of lastig toegankelijk door regelingsvoorwaarden). Het ontbreken van deze mogelijkheid wordt door zowel deelnemers als niet-deelnemers genoemd, door de laatsten als motief om af te zien van deelname;
- het aanvraagformulier schrikt af (ondanks de hulp die het Landschap hierbij kan bieden) en kan simpeler en systematischer;
- de afspraken met belangenorganisaties. Dit geldt naar twee kanten toe: het Landschap heeft behoefte aan een helder protocol voor terugmelding van de stand van zaken (is nu soms twee jaar lang een blinde vlek), sommige belangenorganisaties hebben behoefte aan de grotere eigen verantwoordelijkheid in de uitvoering van (onderdelen van) de regeling, in één geval zelfs los van het Landschap. In alle gevallen kan een protocol met heldere afspraken en eventueel een lijst van 'geaccrediteerde' adviseurs (voor de werkbegeleiding) uitkomst bieden.

Overigens geven veel van de belangenorganisaties die in de verslagperiode niet deelnamen aan dat ze zeker belangstelling hebben om – als de regeling wordt voortgezet – weer of alsnog van de regeling gebruik te willen maken.

Monitoring

De regeling wordt nu niet systematisch gemonitord. Verantwoording vindt plaats aan de hand van de periodieke voortgangsrapportages (kwantitatief), maar niet op jaarlijks basis. Daarnaast wordt de regeling jaarlijks kwalitatief besproken in de toetsingscommissie. Het lijkt zinvol om:

- jaarlijks minimaal extern (provincie, toetsingscommissie) verslag te doen van de 'regelingsstatistieken' zoals die beschreven staan in hoofdstuk 3 van dit rapport (deelname, gesubsidieerde elementen etc.). Zo kan de voortgang beter worden gevolgd en kan zo nodig tijdig worden bijgestuurd;
- te verkennen of een vorm te vinden is waarin – tegen relatief lage kosten – de landschappelijke effecten van de subsidieregeling beter inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

Toekomst van de regeling

Moet de regeling worden voortgezet en zo ja, in welke vorm? De bevindingen van deze voortgangsrapportage en de ideevorming over de toekomst van de regeling zoals die in dit project heeft plaatsgevonden, leiden tot een mogelijke aanpak in drie stappen:

1. *Stap 1: voortzetting van de regeling na 2007.* De regeling trekt na vijf jaar nog steeds veel deelnemers (er is zelfs sprake van overtekening) en functioneert op hoofdlijnen naar ieders tevredenheid – klinkende resultaten die pleiten voor voortzetting van de regeling na 2007. Dit is de eerste prioriteit voor het college van Gedeputeerde Staten. Als de regeling wordt voortgezet, lijkt het verstandig om de sterke punten van de regeling te handhaven: het *tender*-karakter, de mogelijkheden tot lokaal maatwerk, de mandatering aan Landschap Noord-Holland en de aanvraag- en uitvoeringsmogelijkheden voor maatschappelijke organisaties. Gezien de structurele overtekening en de nog 'onontgonnen' markt voor de regeling (zowel qua elementen als gebieden) is enige uitbreiding van het budget zinvol.
2. *Stap 2: actievere werving van deelnemers.* Een *tender*-regeling heeft veel voordelen, maar is niet altijd even effectief om de provinciale natuurdoelen dichterbij te brengen. Het Landschap heeft enkele malen het initiatief genomen tot actievere werving, maar loopt dan al snel tegen het begrensde uitvoeringsbudget op. Een meer pro-actieve benadering kan invulling krijgen door actiever in te spelen op grotere projecten die aan de kwaliteit van het landschap raken (bijv. aanleg golfbaan), door nog actiever samen te werken met gebiedsorganisaties (natuurverenigingen, vrijwilligersgroepen) en wellicht door een eigen 'projectenmakelaar' aan te stellen. Deze functie kan ook profijt opleveren voor andere provinciale regelingen, zoals die voor soortenbescherming. In sommige gevallen (bijv. aanleg van elementen op landbouwgrond) kan ook een extra financiële stimulans de doelen dichterbij brengen. Het zal duidelijk zijn dat een keuze voor een meer pro-actieve benadering extra uitvoeringskosten met zich meebrengt.
3. *Stap 3: uitwerken van verdere vernieuwing*, en wel op de volgende onderwerpen:
  - a. *van losse elementen naar samenhang.* Er worden nu afzonderlijke elementen gesubsidieerd aan de hand van een lijst van regionale specialiteiten. Een meer integrale kwaliteitsbenadering van het landschap kan de 'interne' samenhang

van het landschapsbeleid vergroten, de regeling doelgerichter maken, de synergie met andere beleidsvelden versterken en regionale organisaties meer houvast bieden bij de uitvoering van (onderdelen van) de regeling. Nodig daarvoor is het sterker werken vanuit een visie op de gewenste ontwikkeling van het landschap aan de hand van een open discussie met betrokken partijen.. Daarvoor zijn (o.a. in provinciale beleidsnota's) al veel kapstokken aanwezig. Voor zover zo'n integrale aanpak leidt tot opname van relatief 'dure' nieuwe elementen aan de subsidieregeling (bijv. in de sfeer van cultuurhistorie), is het gewenst om budgettaire concurrentie met 'groene' elementen te voorkomen;

- b. *werken aan duurzaam beheer*. Het ontbreken van koppelingen met (budgetten voor) duurzaam beheer wordt als serieus gemis ervaren. Hoewel de regeling voorlopig buiten het ILG valt, biedt de overgang van de subsidieregelingen voor natuur en landschap naar de provincie goede mogelijkheden voor een betere koppeling van subsidies voor aanleg, herstel en beheer. Daarbij moeten de gebiedsbegrenzing, de beschikbare beheerspakketten en de pakketvoorwaarden goed onder de loep worden genomen. Een andere mogelijkheid is dat de mogelijkheden voor beheersubsidie in de regeling zelf worden verruimd, al dan niet met behulp van andere financiers.

Deze aspecten van vernieuwing vergen nog nader denk- en uitzoekwerk voordat ze kunnen leiden tot concrete aanpassingen in de regeling.

Bronnen

Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. 2006. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Landschapskatern Noord-Holland – Het provinciaal landschapsbeleid in hoofdlijnen. 2001. Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem.

Noord-Holland Natuurlijk! Nota Natuurbeleid 2005. 2005. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Terwan, P. & J. van Miltenburg 2003. *Evaluatie Subsidieregeling Landschapselementen Noord-Holland 2002 – Notitie in opdracht van Landschap Noord-Holland*. Paul Terwan onderzoek & advies, Utrecht.

Terwan, P. 2004. *Evaluatie Subsidieregeling Landschapselementen Noord-Holland 2003 – Notitie in opdracht van de provincie Noord-Holland*. Paul Terwan onderzoek & advies, Utrecht.

Terwan, P., C.J.G. Scharringa & R. van 't Veer 2005. *Evaluatie soortenbeleid provincie Noord-Holland 2000-2004*. Landschap Noord-Holland / Paul Terwan onderzoek & advies. Castricum / Utrecht.

Bijlage 1. Karakteristieke elementen per regio en criteria voor prioriteitstelling van aanvragen

Voorkeurselementen per landschapstype

		achterstallig onderhoud en herstel	aanleg
1	Kustzone		
	duinrellen	+	+
	elzensingels	+	
	(hak)houtbosjes	+	
2	Gooise stuwwal		
	houtwallen	+	
	poelen	+	
3	Keileemgebieden		
	tuinwallen (Texel)	+	+
	drinkpoelen (Texel)	+	+
	duinrellen	+	+
	watervoerende greppels (sjanen)	+	+
4	Oude zeekleigebieden		
	hoogstamfruitbomen	+	
	drinkpoelen	+	+
	rietkragen (kreekresten, kleiputten)	+	+
5	Aandijkingen		
	rietkragen (kreekresten, kleiputten)	+	+
	houtwallen (Zijpe)	+	
6	Veengebieden		
	rietkragen, rietlandjes, moeras(stroken)	+	+
7	Oude droogmakerijen		
	hoogstamfruitbomen	+	
	knotwilgen	+	
8	Vechtlandschap		
	hoogstamfruitbomen	+	
	knotwilgen	+	
	rietkragen, rietlandjes, moeras(stroken)	+	+

Criteria voor inhoudelijke prioriteitstelling van de aanvragen

1. Uitvoering past in het provinciale landschapsbeleid (zie boven).
2. Het project is vernieuwend, c.q. oorspronkelijk.
3. Het project heeft een voorbeeldwerking en biedt perspectieven voor navolging.
4. Het project vertoont een samenhang met andere provinciale beleidsvelden.
5. Het project is multifunctioneel.
6. Het project maakt onderdeel uit van een gebieds- of bestuursovereenkomst waarbij de provincie partij is.
7. Het project kent een effectieve en efficiënte besteding van middelen.
8. Het project heeft een breed financieel draagvlak, c.q. wordt door meer partijen gefinancierd.
9. Het project kent 'afrekenbare' doelen, c.q. levert afrekenbare resultaten op.

Bijlage 2. Beschikkingen particulieren en belangenorganisaties uitgesplitst

Tabel 1a. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2004, onderdeel particulieren

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	15	402 st.	1.009	3.845	460	5.314	5
- hoogstamfruitbomen	23	322 st.	6.293	1.736	1.036	9.064	8
- leibomen	2	13 st.	441	112	490	1.043	1
- laanbomen/solit. bomen	10	69 st.	796	0	0	796	1
- elzensingel	2	140 m	73	81	1	155	0,1
- windsingel, houtwal	58	67.787 m ²	2.774	27.761	5.988	36.523	33
- scheerhaag	19	1.670 m	2.137	94	1.987	4.218	4
- struweelhaag	3	254 m	0	161	218	379	0,3
- hakhout	6	9.320 m ²	357	5.235	0	5.592	5
- jonge beplanting	1	390 m ²	0	0	9	9	0,01
- rooien oude beplanting	3	29 st	5.900	0	0	5.900	5
Totaal houtopstanden	142	n.v.t.	19.780	39.025	10.189	68.993	63
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	10	1.941 m ²	1.323	548	1.053	2.924	3
- natuurlijke oeverbesch.	7	490 m	7.243	0	0	7.243	7
- poel	8	3.013 m ²	2.027	5.248	2.085	9.360	9
- rietland, rietkraag	5	2.200 m ²	219	343	465	1.027	1
- terrastalud, plasberm	4	2.518 m ²	6.226	0	0	6.226	6
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	34	n.v.t.	17.038	6.139	3.603	26.780	24
C. Overige							
- tuinwallen	1	65 m	0	780	0	780	1
- hooiland	-	-	-	-	-	-	0
- plaatsen raster	7	1.302 m	3.464	0	0	3.464	3
- overig (niet gedefin.)	12	1.681 st / m ²	9.614	0	158	9.773	9
Totaal overige	20	n.v.t.	13.078	780	158	14.017	13
Totaal-generaal	196	835 st 3.921 m 87.169 m² *	49.894 45%	45.943 42%	13.951 13%	109.789 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 1b. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2004, onderdeel belangenorganisaties

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	8	1.086 st.	2.337	4.897	827	8.060	5
- hoogstamfruitbomen	9	485 st.	6.560	2.526	1.505	10.591	7
- leibomen	7	175 st.	4.427	987	1.226	6.639	4
- laanbomen/solit. bomen	5	248 st.	1.905	523	482	2.910	2
- elzensingel	7	2.750 m	1.539	915	172	2.626	2
- windsingel, houtwal	8	12.182 m ²	1.152	3.033	781	4.966	3
- scheerhaag	5	1.500 m	2.092	60	804	2.955	2
- struweelhaag	-	-	-	-	-	-	0
- hakhout	1	4.000 m ²	781	0	0	781	0,5
- jonge beplanting	-	-	-	-	-	-	0
- rooien oude beplanting	2	2.400 st/m ²	242	0	0	242	0,2
Totaal houtopstanden	52	n.v.t.	21.035	12.941	5.797	39.770	25
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	4	2.100 m ²	2.117	119	299	2.535	2
- natuurlijke oeverbesch.	-	-	-	-	-	-	0
- poel	3	9.400 m ²	16.830	0	0	16.830	11
- rietland, rietkraag	-	-	-	-	-	-	0
- terrastalud, plasberm	1	550 m ²	825	0	66	891	1
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	8	n.v.t.	19.772	119	365	20.256	13
C. Overige							
- tuinwallen	6	2.939 m	66.051	0	4.701	70.752	45
- hooiland	-	-	-	-	-	-	0
- plaatsen raster	2	3.010 m	8.143	0	0	8.143	5
- overig (niet gedefin.)	5	940 st/m ²	18.349	0	0	18.349	12
Totaal overige	13	n.v.t.	92.543	0	4.701	97.244	62
Totaal-generaal	73	1.994 st 10.199 m 28.232 m² *	133.349 85%	13.059 8%	10.862 7%	157.270 100%	100

* excl. rooien oude beplanting en niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 1c. Karakter van het totaal aan gehonoreerde aanvragen in 2004

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloopbeheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	23	1.488 st.	3.346	8.742	1.287	13.374	5
- hoogstamfruitbomen	32	807 st.	12.853	4.262	2.541	19.655	7
- leibomen	9	188 st.	4.868	1.099	1.716	7.682	3
- laanbomen/solit. bomen	15	317 st.	2.701	523	482	3.706	1
- elzensingel	9	2.890 m	1.612	996	173	2.781	1
- windsingel, houtwal	66	79.969 m ²	3.926	30.794	6.769	41.489	16
- scheerhaag	24	3.170 m	4.229	154	2.791	7.173	3
- struweelhaag	3	254 m	0	161	218	379	0,1
- hakhout	7	13.320 m ²	1.138	5.235	0	6.373	2
- jonge beplanting	1	390 m ²	0	0	9	9	0,01
- rooien oude beplanting	5	2.429 st/m ²	6.142	0	0	6.142	2
Totaal houtopstanden	194	n.v.t.	40.815	51.966	15.986	108.763	41
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	14	4.041 m ²	3.440	667	1.352	5.459	2
- natuurlijke oeverbesch.	7	490 m	7.243	0	0	7.243	3
- poel	11	12.413 m ²	18.857	5.248	2.085	26.190	10
- rietland, rietkraag	5	2.200 m ²	219	343	465	1.027	0,5
- terrastalud, plasberm	5	3.068 m ²	7.051	0	66	7.117	3
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	42	n.v.t.	36.810	6.258	3.968	47.036	18
C. Overige							
- tuinwallen	7	3.004 m	66.051	780	4.701	71.532	27
- hooiland	-	-	-	-	-	-	0
- plaatsen raster	9	4.312 m	11.607	0	0	11.607	4
- overig (niet gedefin.)	17	2.621 st/m/m ²	27.963	0	158	28.121	11
Totaal overige	33	n.v.t.	105.621	780	4.859	111.261	42
Totaal-generaal	269	2.829 st 14.120 m 115.401 m² *	183.243 69%	59.002 22%	24.813 9%	267.059 100%	100

* excl. rooien oude beplanting en niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 2a. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2005, onderdeel particulieren

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	24	461 st.	1.215	3.692	83	4.991	3
- hoogstamfruitbomen	42	636 st.	11.684	9.238	1.760	22.682	13
- leibomen	6	20 st.	773	112	685	1.570	1
- laanbomen/solit. bomen	48	337 st.	8.982	148	58	9.187	5
- elzensingel	21	1.323 m	2.105	331	283	2.719	2
- windsingel, houtwal	80	57.979 m ²	8.858	20.147	1.147	30.152	17
- scheerhaag	56	2.890 m	8.106	123	1.934	10.162	6
- struweelhaag	10	523 m	1.446	80	151	1.677	1
- hakhout	19	21.420 m ²	898	17.436	299	18.633	10
- jonge beplanting	3	173 m ²	0	0	16	16	0,01
- rooien oude beplanting	19	5.629 st/m ²	8.649	0	0	8.649	5
Totaal houtopstanden	328	n.v.t.	52.716	51.307	6.416	110.438	62
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	14	1.787 m ²	4.161	2.536	989	7.686	4
- natuurlijke oeverbesch.	9	738 m	9.490	0	0	9.490	5
- poel	9	4.473 m ²	8.618	148	1.306	10.072	6
- rietland, rietkraag	16	8.828 m ²	5.775	825	1.274	7.874	4
- terrastalud, plasberm	8	1.497 m ²	4.452	0	444	4.896	3
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	56	n.v.t.	32.496	3.509	4.013	40.018	22
C. Overige							
- tuinwallen	-	-	-	-	-	-	0
- hooiland	7	24.975 m ²	400	1.075	3.146	4.620	3
- plaatsen raster	13	1.075 m	3.391	0	0	3.391	2
- overig (niet gedefin.)	36	24.930 st/m/m ²	16.944	750	3.039	20.733	12
Totaal overige	56	n.v.t.	20.735	1.825	6.185	28.744	16
Totaal-generaal	440	1.454 st 6.549 m 121.132 m²*	105.947 59%	56.639 32%	16.613 9%	179.199 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 2b. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2005, onderdeel belangenorganisaties

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	1	10 st.	0	194	0	194	0,2
- hoogstamfruitbomen	1	50 st.	868	555	0	1.423	2
- leibomen	1	10 st.	250	140	0	390	0,5
- laanbomen/solit. bomen	1	20 st.	275	0	0	275	0,3
- elzensingel	2	100 m	74	124	0	199	0,3
- windsingel, houtwal	1	1.500 m ²	244	624	0	868	1
- scheerhaag	1	50 m	75	52	0	127	0,2
- struweelhaag	-	-	-	-	-	-	0
- hakhout	-	-	-	-	-	-	0
- jonge beplanting	-	-	-	-	-	-	0
- rooien oude beplanting	1	100 m ²	13	0	0	13	5
Totaal houtopstanden	9	n.v.t.	1.799	1.689	0	3.489	4
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	2	8.000 m ²	26.668	0	0	26.668	34
- natuurlijke oeverbesch.	1	200 m	750	0	0	750	1
- poel	1	800 m ²	750	124	0	874	1
- rietland, rietkraag	1	300 m ²	406	0	0	406	0,5
- terrastalud, plasberm	-	-	-	-	-	-	0
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	5	n.v.t.	28.574	124	0	28.698	36
C. Overige							
- tuinwallen	7	2.827 m	36.260	1.200	2.329	39.789	50
- hooiland	-	-	-	-	-	-	0
- plaatsen raster	3	1.842 m	4.998	0	0	4.998	6
- overig (niet gedefin.)	2	2 st	2.162	0	0	2.162	3
Totaal overige	12	n.v.t.	43.420	1.200	2.329	46.949	59
Totaal-generaal	26	90 st 5.019 m 10.700 m² *	73.794 93%	3.013 4%	2.329 3%	79.136 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 2c. Karakter van het totaal aan gehonoreerde aanvragen in 2005

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	25	471 st.	1.215	3.886	83	5.185	2
- hoogstamfruitbomen	43	686 st.	12.552	9.793	1.760	24.104	9
- leibomen	7	30 st.	1.023	252	685	1.960	1
- laanbomen/solit. bomen	49	357 st.	9.257	148	58	9.462	4
- elzensingel	23	1.423 m	2.179	455	283	2.918	1
- windsingel, houtwal	81	59.479 m ²	9.102	20.771	1.147	31.020	12
- scheerhaag	57	2.940 m	8.181	175	1.934	10.289	4
- struweelhaag	10	523 m	1.446	80	151	1.677	1
- hakhout	19	21.420 m ²	898	17.436	299	18.633	7
- jonge beplanting	3	173 m ²	0	0	16	16	0,01
- rooien oude beplanting	20	5.729 st/m ²	8.662	0	0	8.662	3
Totaal houtopstanden	337	n.v.t.	54.515	52.996	6.416	113.927	44
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	16	9.787 m ²	30.829	2.536	989	34.354	13
- natuurlijke oeverbesch.	10	938 m	10.240	0	0	10.240	4
- poel	10	5.273 m ²	9.368	272	1.306	10.946	4
- rietland, rietkraag	17	9.128 m ²	6.181	825	1.274	8.280	3
- terrastalud, plasberm	8	1.497 m ²	4.452	0	444	4.896	2
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	61	n.v.t.	61.070	3.633	4.013	68.716	27
C. Overige							
- tuinwallen	7	2.827 m	36.260	1.200	2.329	39.789	15
- hooiland	7	24.975 m ²	400	1.075	3.146	4.620	2
- plaatsen raster	16	2.917 m	8.389	0	0	8.389	3
- overig (niet gedefin.)	38	24.932 st/m/m ²	19.106	750	3.039	22.895	9
Totaal overige	68	n.v.t.	64.155	3.025	8.514	75.693	29
Totaal-generaal	466	1.544 st 11.568 m 131.832 m²*	179.741 59%	59.652 32%	18.942 9%	258.335 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 3a. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2006, onderdeel particulieren

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	27	610 st.	1.523	4.114	583	6.220	3
- hoogstamfruitbomen	55	997 st.	18.835	16.706	3.608	39.148	20
- leibomen	8	35 st.	1.580	54	333	1.967	1
- laanbomen/solit. bomen	38	159 st.	4.373	0	0	4.373	2
- elzensingel	22	1.854 m	1.786	4.526	0	6.311	3
- windsingel, houtwal	48	29.880 m ²	3.243	11.693	852	15.788	8
- scheerhaag	31	1.752 m	5.031	56	1.199	6.285	3
- struweelhaag	9	432 m	996	0	182	1.178	1
- hakhout	16	15.845 m ²	439	12.150	108	12.697	7
- jonge beplanting	-	-	-	-	-	-	0
- rooien oude beplanting	12	12.891 st/m ²	20.400	0	0	20.400	11
Totaal houtopstanden	266	n.v.t.	58.203	49.299	6.865	114.367	59
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	23	11.661 m ²	13.168	5.391	4.932	23.491	12
- natuurlijke oeverbesch.	6	1.426 m	12.891	0	0	12.891	7
- poel	17	10.165 m ²	10.143	13.118	4.544	27.805	14
- rietland, rietkraag	8	4.292 m ²	4.191	236	601	5.027	3
- terrastalud, plasberm	9	2.215 m ²	2.970	926	426	4.322	2
- moeras	3	645 m ²	1.395	0	12	1.407	1
Totaal water en moeras	66	n.v.t.	44.758	19.671	10.515	73.536	38
C. Overige							
- tuinwallen	-	-	-	-	-	-	0
- hooiland	6	16.340 m ²	0	1.099	-	1.099	0,5
- plaatsen raster	7	516 m	1.729	0	0	1.729	1
- overig (niet gedefin.)	16	429 st/m ²	1.684	0	72	1.756	1
Totaal overige	29	n.v.t.	3.413	1.099	72	4.584	2
Totaal-generaal	361	1.801 st 5.980 m 91.043 m² *	106.374 55%	70.069 36%	17.452 9%	193.895 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 3b. Karakter van de gehonoreerde aanvragen in 2006, onderdeel belangenorganisaties

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloopbeheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	4	100 st.	187	1.385	0	1.572	3
- hoogstamfruitbomen	3	100 st.	2.902	1.385	0	4.287	7
- leibomen	-	-	-	-	-	-	0
- laanbomen/solit. bomen	11	529 st.	13.027	0	26	13.053	21
- elzensingel	2	500 m	1.114	1.477	0	2.591	4
- windsingel, houtwal	16	64.268 m ²	14.046	7.303	3.793	25.142	41
- scheerhaag	3	500 m	1.497	369	0	1.867	3
- struweelhaag	-	-	-	-	-	-	0
- hakhout	1	4.740 m ²	162	3.860	0	4.022	7
- jonge beplanting	3	169 st.	0	0	15	15	0,02
- rooien oude beplanting	-	-	-	-	-	-	0
Totaal houtopstanden	43	n.v.t.	32.935	15.779	3.834	52.549	85
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	1	500 m ²	1.497	412	0	1.909	3
- natuurlijke oeverbesch.	-	-	-	-	-	-	0
- poel	-	-	-	-	-	-	0
- rietland, rietkraag	-	-	-	-	-	-	0
- terrastalud, plasberm	-	-	-	-	-	-	0
- moeras	-	-	-	-	-	-	0
Totaal water en moeras	1	n.v.t.	1.497	412	0	1.909	3
C. Overige							
- tuinwallen	-	-	-	-	-	-	0
- hooiland	-	-	-	-	-	-	0
- plaatsen raster	2	2.425 m	6.893	0	0	6.893	11
- overig (niet gedefin.)	5	1.038 m ²	461	0	0	461	1
Totaal overige	7	n.v.t.	7.354	0	0	7.354	12
Totaal-generaal	51	898 st 3.425 m 70.546 m² *	41.786 67%	16.191 26%	3.834 6%	61.812 100%	100

* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 3c. Karakter van het totaal aan gehonoreerde aanvragen in 2006

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	31	710 st.	1.710	5.499	583	7.792	3
- hoogstamfruitbomen	58	1.097 st.	21.737	18.091	3.608	43.435	17
- leibomen	8	35 st.	1.580	54	333	1.967	1
- laanbomen/solit. bomen	49	688 st.	17.400	0	26	17.426	7
- elzensingel	24	2.354 m	2.900	6.003	0	8.902	3
- windsingel, houtwal	64	94.148 m ²	17.289	18.996	4.645	40.930	16
- scheerhaag	34	2.252 m	6.528	425	1.199	8.152	3
- struweelhaag	9	432 m	996	0	182	1.178	0,5
- hakhout	17	20.585 m ²	601	16.010	108	16.719	7
- jonge beplanting	3	169 st.	0	0	15	15	0,01
- rooien oude beplanting	12	12.891 st/m ²	20.400	0	0	20.400	8
Totaal houtopstanden	309	n.v.t.	91.138	65.078	10.699	166.916	65
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	24	12.161 m ²	14.665	5.803	4.932	25.400	10
- natuurlijke oeverbesch.	6	1.426 m	12.891	0	0	12.891	5
- poel	17	10.165 m ²	10.143	13.118	4.544	27.805	11
- rietland, rietkraag	8	4.292 m ²	4.191	236	601	5.027	2
- terrastalud, plasberm	9	2.215 m ²	2.970	926	426	4.322	2
- moeras	3	645 m ²	1.395	0	12	1.407	0,5
Totaal water en moeras	67	n.v.t.	46.255	20.083	10.515	76.852	30
C. Overige							
- tuinwallen	-	-	-	-	-	-	0
- hooiland	6	16.340 m ²	0	1.099	-	1.099	0,5
- plaatsen raster	9	2.941 m	8.622	0	0	8.622	3
- overig (niet gedefin.)	21	1.467 st/m/m ²	2.145	0	72	2.217	1
Totaal overige	36	n.v.t.	10.767	1.099	72	11.938	5
Totaal-generaal	412	2.699 st 9.405 m 161.589 m² *	148.160 58%	86.260 34%	21.286 8%	255.707 100%	100

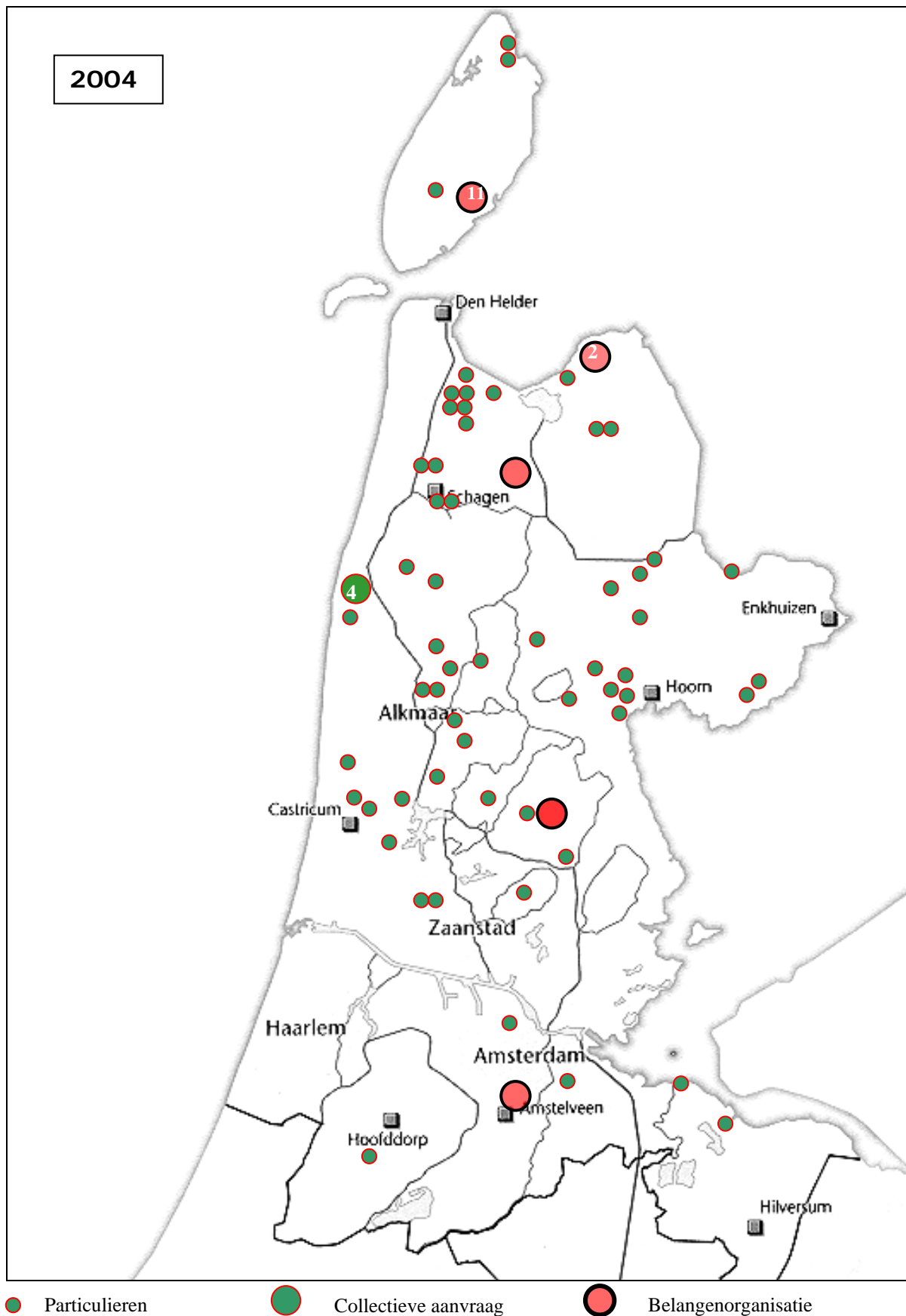
* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Tabel 4. Karakter van het totaal aan gehonoreerde aanvragen 2004 - 2006

	aantal elementen	aantal en/of afmetingen element	toegekende bedrag (€)*				aandeel in totaal (%)
			aanleg	achterstallig onderhoud	aanloop-beheer	totaal	
A. Houtopstanden							
- knotbomen	79	2.669 st.	6.271	18.127	1.953	26.351	3
- hoogstamfruitbomen	133	2.590 st.	47.142	32.146	7.909	87.194	11
- leibomen	24	253 st.	7.471	1.405	2.734	11.609	1
- laanbomen/solit. bomen	113	1.362 st.	29.358	671	566	30.594	4
- elzensingel	56	6.667 m	6.691	7.454	456	14.601	2
- windsingel, houtwal	211	233.596 m ²	30.317	70.561	12.561	113.439	15
- scheerhaag	115	8.362 m	18.938	754	5.924	25.614	3
- struweelhaag	22	1.209 m	2.442	241	551	3.234	0,5
- hakhout	43	55.325 m ²	2.637	38.681	407	41.725	5
- jonge beplanting	7	732 st./m ²	0	0	40	40	0,01
- rooien oude beplanting	37	21.049 st/m ²	35.204	0	0	35.204	5
Totaal houtopstanden	840	n.v.t.	186.468	170.040	33.101	389.606	50
B. Water en moeras							
- duinrel, sjaan, sloot	54	25.989 m ²	48.934	9.006	7.273	65.213	8
- natuurlijke oeverbesch.	23	2.854 m ²	30.374	0	0	30.374	4
- poel	38	27.851 m ²	38.368	18.638	7.935	64.941	8
- rietland, rietkraag	30	15.620 m ²	10.591	1.404	2.340	14.334	2
- terrastalud, plasberm	22	6.780 m ²	14.473	926	936	16.335	2
- moeras	3	645 m ²	1.395	0	12	1.407	0,2
Totaal water en moeras	170	n.v.t.	144.135	29.974	18.496	192.604	25
C. Overige							
- tuinwallen	14	5.831 m	102.311	1.980	7.030	111.321	14
- hooiland	13	41.315 m ²	400	2.174	3.146	5.719	1
- plaatsen raster	34	10.170 m	28.618	0	0	28.618	4
- overig (niet gedefin.)	76	29.020 st/m/m ²	49.214	750	3.269	53.233	7
Totaal overige	137	n.v.t.	180.543	4.904	13.445	198.892	25
Totaal-generaal	1.147	7.072 st 35.093 m² 408.822 m²*	511.144 65%	204.914 26%	65.041 8%	781.101 100%	100

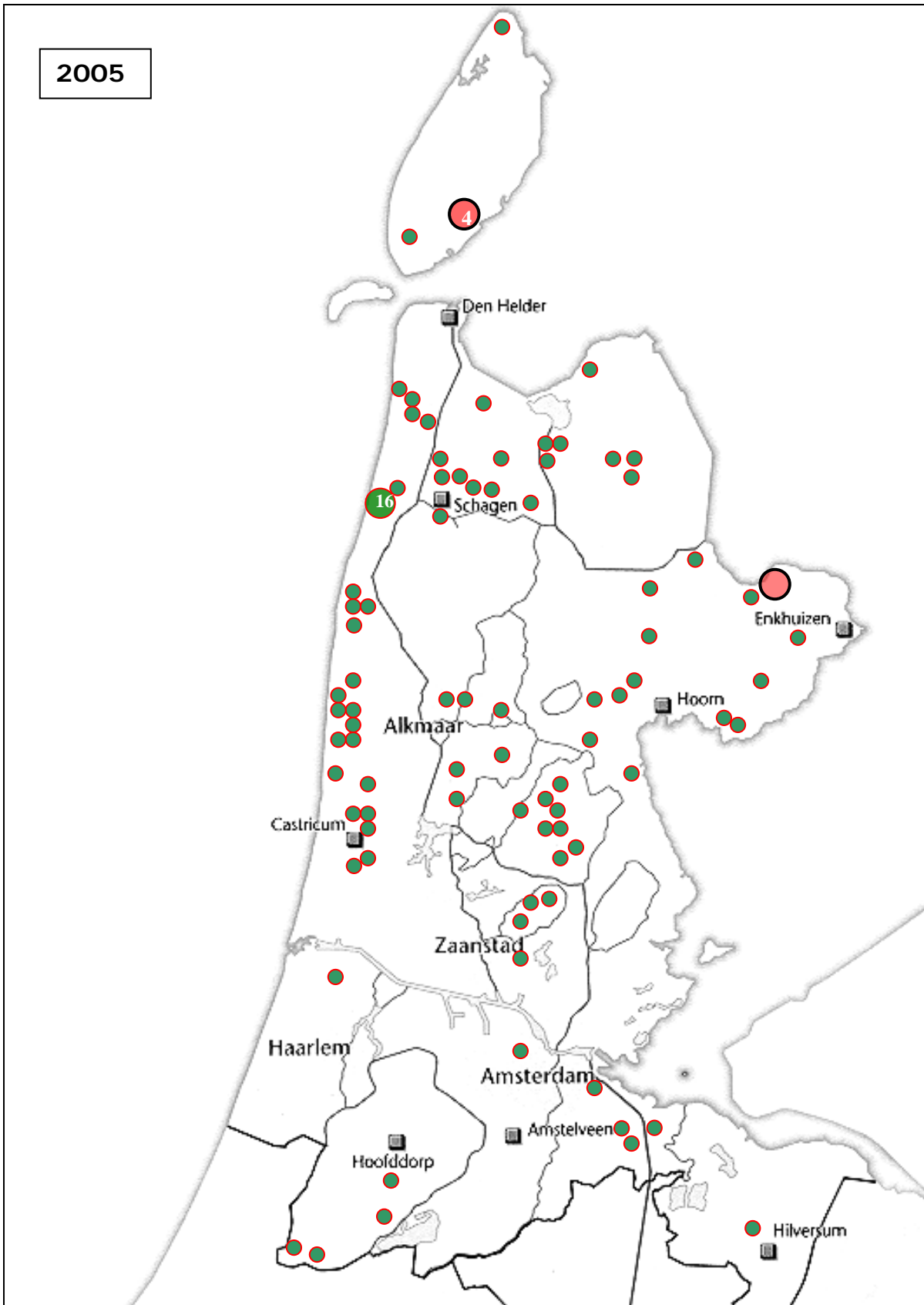
* excl. niet nader gedefinieerde overige maatregelen

Bijlage 3. Geografische spreiding van de gehonoreerde aanvragen

2005

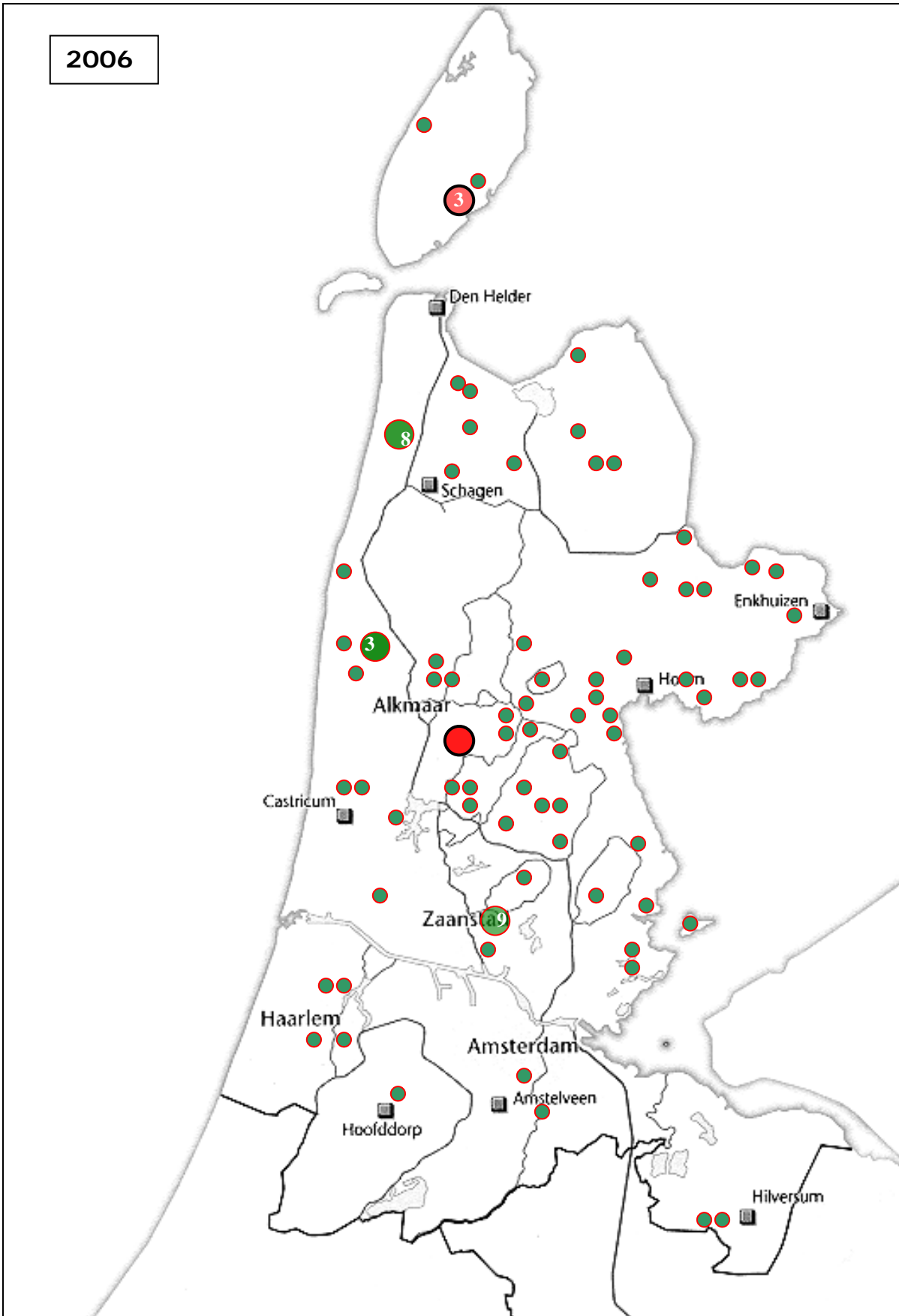

● Particulieren

● Collectieve aanvraag

● Belangenorganisaties

2006

● Particulieren

● Collectieve aanvraag

● Belangenorganisaties

Bijlage 4. Resultaten enquête particulieren

Let wel: er zijn alleen absolute aantallen vermeld, omdat:

- niet iedereen elke vraag heeft beantwoord;
- bij verschillende vragen meer antwoorden tegelijk zijn aangekruist.

Alleen vergelijking van de antwoorden onderling geeft dus een goed beeld van de meningen.

1. Respons: 50 van 91 vragenlijsten terugontvangen = 55%.
2. Hoe bent u met de subsidieregeling in aanraking gekomen?
  - ik heb een artikel in de pers gezien: 19x
  - mondeling door Landschap Noord-Holland: 10x
  - ik heb de website van Landschap Noord-Holland bezocht: 2x
  - door de agrarische natuurvereniging: 7x
  - ik heb het van anderen gehoord: 12x
  - ik heb de brochure gelezen: 5x
  - anders, nl.:
    - via pomologische vereniging (2x)
    - hadden al contacten (1x)
3. Als u de brochure hebt gezien, vond u die dan voldoende duidelijk?
  - niet gezien: 11x
  - wel gezien, voldoende duidelijk: 26x
  - wel gezien, onvoldoende duidelijk: 4x. Mogelijke verbeteringen:
    - beter aangeven van de mogelijkheden
    - complexe regeling maakt complexe folder
4. Vindt u het aanvraagformulier voldoende duidelijk en volledig?
  - ja: 23x
  - ja, ik heb bij het invullen hulp gekregen van Landschap Noord-Holland: 19x
  - nee, zonder hulp had ik het niet kunnen invullen: 8xMogelijke verbeteringen:
  - duidelijker aangeven wat wel en niet van toepassing is;
  - overdadige hoeveelheid papier. Moet korter;
  - geen aparte ruimte voor inzaaien van bloemrijke akker
  - verschillende opsommingen die allemaal "1a" heten zijn verwarrend.
  - bij het invullen van de argumenten voor de subsidieaanvraag ga je automatisch dezelfde soort antwoorden invullen (c.q. vraagstelling overlapt?)
5. Had u al langer plannen voor aanleg of onderhoud van de elementen waarvoor u een financiële bijdrage hebt aangevraagd?
  - ja: 32x
  - nee: 17x
6. Heeft de subsidieregeling uitvoering van uw plannen versneld?
  - ja: 36x
  - nee: 13x
  - weet niet: 1x
7. Zou u de plannen ook zonder subsidie hebben uitgevoerd?
  - ja: 21x
  - ja, maar anders / bescheidener: 8x

- nee: 19x
  - weet niet: 2x
8. Hoe gaat u het werk uitvoeren?
- ik voer het werk zelf uit: 28x
  - ik heb een loonbedrijf / hoveniersbedrijf ingeschakeld: 22x
  - ik krijg hulp van LNH / vrijwilligers: 16x
9. Vindt u de subsidie van 50% voldoende om kwaliteit te kunnen leveren?
- ja, ik heb het werk precies zo uitgevoerd als ik van plan was: 32x
  - ja, ik had ook met een lagere bijdrage toegekund: 1x
  - nee, ik heb moeten bezuinigen op de uitvoering: 7x
  - anders: 6x. Namelijk:
    - met hogere subsidie kan zwaar werk door graafmachine worden gedaan
    - ook meerwerk zou voor subsidie in aanmerking moeten komen
    - subsidie te laag in verhouding tot plankosten, c.q. totale kosten
    - proces verstoord door iepziekte
    - bedrag ontoereikend voor grondwerk, zoals frezen plantgaten
    - bedragen voor bomen zijn ontoereikend, zeker als je grote iepen (1 m diameter) moet vervangen
10. Heeft de advisering van Landschap Noord-Holland invloed gehad op de uitvoering?
- nee: 6x
  - ja: 42x. Namelijk: .....
    - advies indeling boerentuin
    - advies soort beplanting (8x)
    - advies situering beplanting (2x)
    - meer inzicht gekregen
    - meer oude elementen meegenomen
    - advies dunning
    - beheersadvies gekregen (4x)
    - ontwerpadvies poel
    - inzaaiadvies
11. Hebt u naast de bijdrage uit de subsidieregeling landschapselementen nog financiering uit andere bronnen ontvangen?
- nee: 28x
  - ja, eigen arbeid / financiën ingezet: 21x
12. Hebt u nagegaan of het werk past in gemeentelijk beleid (landschapsbeleidsplan, bestemmingsplan)?
- ja: 18x
  - nee: 18x
  - nee, dat hebben anderen (natuurvereniging, Landschap Noord-Holland) voor mij uitgezocht: 14x
13. Welke concrete effecten heeft uw project opgeleverd (meer antwoorden mogelijk)?
- kwaliteitsverbetering bestaande elementen: 33x
  - aanleg nieuwe elementen: 29x
  - verbetering natuurkwaliteit elementen: 15x. Namelijk:
    - schuilplekken voor egels, vogels etc.,
    - mooier landschap, publiek betrekken bij natuur
    - fraaie bloemenwei met orchideeën gecreëerd

- beplanting aantrekkelijk geworden voor vogels
  - vossen in de schuur
  - opruimen verruiging
14. Hoe hebt u het *beheer / onderhoud* van de gesubsidieerde elementen geregeld?
- het beheer is niet geregeld: 2x
  - ik onderhoud het element zelf wanneer ik dat nodig vind: 29x
  - ik heb een beheerplan laten opstellen en houd mij daaraan: 6x
  - ik heb een cursus gevolgd of advies gekregen en verricht het onderhoud op basis daarvan: 18x
  - anderen doen het onderhoud voor mij: 10x. Namelijk:
    - agrarische natuurvereniging
    - vrijwilligers(groep) (4x)
    - pomologische vereniging (3x)
    - Landschap Noord-Holland (2x)
  - anders: 4x. Namelijk:
    - lastige beheerbaarheid door nog resterende iepen op erf.
15. Wordt voor het beheer van de elementen subsidie ontvangen van het rijk (SAN of SN)?
- ja: 2x
  - nee: 46x
  - weet niet: 2x
16. Maakt u voor *andere* natuur- en landschapselementen gebruik van andere subsidieregelingen?
- nee: 44x
  - ja, van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (SAN): 3x
  - ja, van de Subsidieregeling natuurbeheer (SN): 1x
  - ja, van de provinciale subsidieregeling voor soortenbescherming
  - ja, van andere regelingen: 1x
17. Bent u in zijn algemeenheid tevreden over de regeling?
- ja: 47x
  - nee: 2x. Redenen:
    - nog steeds geen subsidie ontvangen, maar moet wel vragenlijst invullen
18. Meer specifiek: kunt u uit de voeten met
- de minimale subsidie van €50,-
    - ja: 13x
    - nee: 21x
  - de maximale subsidie van €20.000,-
    - ja: 33x
    - nee: 1x
  - de typen elementen die worden gesubsidieerd
    - ja: 30x
    - nee: 4x
  - regulier beheer wordt niet zelfstandig vergoed (alleen in combinatie)
    - ja: 11x
    - nee: 14x
  - de twee aanvraagrondes per jaar
    - ja: 29x
    - nee: 3x

- de termijn waarbinnen de werkzaamheden moeten zijn uitgevoerd
    - ja: 29x
    - nee: 9x
- Toelichting:
- regeling zou hele jaar door open moeten zijn;
  - werkzaamheden zijn niet in een jaar te realiseren
  - lastig dat werkzaamheden pas na beschikking mogen starten
  - jaarlijkse prioriteiten verhinderen belangrijke aanplant van hoogstamfruit
  - regulier beheer moet vaker en langer worden vergoed
  - natuur past niet in complexe regels
19. Hebt u suggesties voor andere waardevolle elementen die in de regeling zouden moeten worden opgenomen?
- nee: 33x
  - ja: 11x. En wel:
    - heraanplant kastanjes en iepen na aantasting door iepenziekte en kastanjeziekte
    - informatiepanelen of -borden met informatie over wat er staat of is gebeurd
    - grondverbetering
    - regulier onderhoud hoogstammen
    - inzaai bloemrijke akkers
    - opknappen van oude bomen, ook al worden die regelmatig onderhouden
    - karakteristieke 'boetjes' / hekken (weg met de paardenhekken!)
    - elementen voor faunabeheer (breder dan voor vogels), wildakkers (3x)
    - meer zagen en bijplanten (?)
20. Hoe hebt u het veldbezoek ervaren?
- niet bezocht: 5x
  - zinvol: 41x
  - weinig zinvol, had ook zonder gekund: 1x
21. Als u een veldbezoek hebt gehad, is de inhoud van uw aanvraag hierdoor dan veranderd?
- n.v.t. (niet bezocht): 4x
  - nee, zonder bezoek had ik hetzelfde aangevraagd: 12x
  - ja, zonder bezoek had ik heel anders aangevraagd: 16x
  - ja, zonder bezoek had ik de aanvraag niet ingediend: 11x
  - anders: 2x. Namelijk:
    - kleine aanpassingen om aan eisen te voldoen
    - geholpen om helder te krijgen wat en hoe ik kon aanvragen
22. Als u een veldbezoek hebt gehad, is uw interesse in of enthousiasme voor natuur en landschap daardoor beïnvloed?
- n.v.t. (niet bezocht): 3x
  - nee, het bezoek heeft dat niet beïnvloed: 7x
  - ja, ik kijk nu met meer interesse naar het landschap: 16x
  - ja, ik praat er nu vaker over met anderen en wijs hen op de subsidieregeling: 20x
  - ja, ik spreek met meer kennis en trots over mijn eigen landschapselementen: 18x
  - anders: 2x. Namelijk
    - heeft ons enthousiast gemaakt en aangezet tot volgen van cursussen
23. Als u het veldbezoek als zinvol hebt ervaren, in welke van de onderstaande uitspraken kunt u zich dan vinden:
- n.v.t. (niet bezocht): 2x
  - het heeft me erg geholpen bij het invullen van het aanvraagformulier

- ja: 19x
  - nee: 7x
  - ik weet nu meer over de waarde van mijn landschapselementen
    - ja: 29x
    - nee: 1x
  - ik heb meer kennis gekregen over het onderhoud van de elementen
    - ja: 26x
    - nee: 2x
  - anders: 2x. Namelijk:
    - gekozen voor andere beplanting dan eerst in gedachten
    - gewezen op aanvullende subsidiemogelijkheden
24. Heeft uw project ook mensen in uw omgeving gestimuleerd om landschapselementen aan te pakken of een aanvraag in te dienen?
- ja: 25x
  - nee: 7x
  - weet niet: 16x
25. Bent u gecontroleerd door Landschap Noord-Holland?
- nee / nog niet: 26x
  - ja, naar tevredenheid: 24x
  - ja, maar niet naar tevredenheid: 0x
- Opmerkingen:
- niet gecontroleerd, maar zocht wel bevestiging
26. Bent u tevreden over de wijze waarop Landschap Noord-Holland de regeling uitvoert?
- ja: 44x
  - nee: 6x. Redenen:
    - subsidie komt veel te laat
    - vergeten geld over te maken
    - wil graag worden gecontroleerd en vervolgadvis krijgen
27. Hebt u – los van het veldbezoek – contact gezocht met Landschap Noord-Holland over vragen of onduidelijkheden?
- ja: 29x
  - nee: 20x
- Zo ja, hoe hebt u het contact ervaren?
- prettig, ik kreeg snel een duidelijk antwoord: 23x
  - matig, ik kon de juiste persoon moeilijk te pakken krijgen, maar was tevreden met het antwoord: 4x
  - slecht, ik heb (nog) geen goed antwoord of advies gekregen: 2x
28. Wat vindt u de meerwaarde van uitvoering door het Landschap (ten opzichte van de provincie zelf)?
- geen meerwaarde: 1x
  - betere kennis: 23x
  - betere begeleiding: 16x
  - weet niet: 8x (waaronder 5x: geen ervaring met provincie, dus kan niet vergelijken)
  - anders: 4x. Namelijk:
    - de

29. Hebt u de beoordeling van uw aanvraag ervaren als adequaat en rechtvaardig?
- ja: 47x
  - nee: 1x. Reden: duurde veel te lang.
30. Welke extra elementen zouden naar uw idee het succes van de subsidieregeling nog kunnen vergroten? (Meer antwoorden mogelijk)
- betere informatievoorziening over de regeling: 14x
  - betere informatievoorziening over de elementen en hun betekenis: 13x
  - extra scholing in landschapsonderhoud: 10x
  - een instructiebrochure of -video: 6x
  - advies en begeleiding bij de uitvoering van het werk: 19x
  - betere beschikbaarheid van onderhoudsmateriaal /-apparatuur: 7x
  - een hogere financiële bijdrage: 14x
  - betere afstemming met beheerssubsidies (bijv. SAN): 5x
  - anders: 1x: advies over het *beheer*
31. Hebt u verder nog opmerkingen of suggesties?
- brochure in buitengebieden onder particulieren verspreiden
  - contacten met LNH zijn plezierig; klantvriendelijkheid staat hoog in vaandel
  - in selectie voorrang geven aan aanvragers met een potentieel groot uitstralingseffect (bijv. camping)
  - snellere controle na afronding project
  - zou goed zijn als LNH meer naar buiten zou treden
  - op Texel hebben weinigen de kleine oproep in de krant gezien. Misschien elk half jaar een folder met aanmeldingsstrook rondsturen?
  - jullie doen het goed; complimenten, ga zo door (2x)
  - instellen van een SOS-loket voor 'rampbomen' (iepen, kastanjes, oude bomen)
  - je moet nu veel en langdurig subsidie voorschieten. Sneller betalen.
  - zeer tevreden over regeling, maar minder over knotploeg. Komt eens in de drie jaar en blijft dan 1,5 uur.
  - toetsing aan gemeentelijk beleid leverde veel vertraging en juridische procedures op.
  - advisering door LNH zeer nuttig, maar (a) verschillende medewerkers geven verschillende adviezen; (b) zaaijst voor soortenrijke akker fors aangepast omdat praktijk anders is dan theorie (bijv. gewone berenklauw en St. Janskruid geschraapt).
  - geef 100% subsidie voor jaarlijkse speerpunten
  - zet de aanvragers elk half jaar om tafel voor kennisuitwisseling
  - waarom geen SAN in de Beemster?
  - stel een beheerplan verplicht samen met een handhavingsplicht voor de aangelegde of opgeknapte elementen
  - fijn te weten dat er nog mensen zijn die plezier hebben in hun werk en inzet tonen!